

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Anima Historiae Hujus Temporis In Invicto Caroli V. Et Ferdinandi I. Fratrum Imperio, Repræsentata

Masen, Jacob

Coloniae Agrippinae, 1672

Liber V.

urn:nbn:de:hbz:466:1-28359

LIBER V.

Carolus, Turcâ fugato, præter expectationem omnium, contra-
ctam tantis hominum studiis, impendiisque militiam, Panno-
niâ in manibus hostium destitutâ, solvit, seque, maturâ nondum
hieme, properatò in Italiam recepit. Seu, quòd diffusam totis ca-
stris jam pestis contagionem metueret; seu, quòd Italiâ, Hispa-
niâque ingenti desiderio abstraheretur; seu denique, quòd an-
xus formidaret, ne partam solo nominis terrore gloriam, inutili forsitan obsidio-
nis conatu, profunderet. Quâ si minùs singula, universa certè potuerunt, ut Fer-
dinandum Regem, fratremque negligeret, ultimis licet precibus contendentem;
ut vim tantam, famamque victoriâ ad Hungariâ restitutionem converteret.
Relictâ tamen cum Germaniâ imperio, Ferdinando sunt aliquot Italorum co-
piæ; sed cum iis Maramaldus, invisus severitate suâ militibus, Dux Præfectus es-
set, neque postulata numerarentur stipendia, excusso militiâ jugo, populationi-
bus adeò foedè per Austriam grassatisunt; ut suis Ferdinandus præcipiti furore,
alienoque prorsus ab usitata clementia decreto, edixerit; ne cuiquam Italici no-
minis parcerent, quo factò exacerbatis utrimque animis magnæ clades datæ, ac-
ceptæque sunt. Ceteri Romanorum, qui Mediceo Duce reperebant Italiam, ac-
biduo post primum Cæsaris agmen sequi jubebantur, impatientiâ, levitateque
Ducis, præoccupare omnes in reditu cupientis, distracti solutique imperio, post
Dravum superatum stipendiis, ductoreque fraudati, cum execratione, infelicis
militiâ, suam quique domum concessere; ut dubites majorine formidandus hic
exercitus gloriâ contractus sit, an ignominiâ dissipatus?

Feliciores progressu Andreas Auria, maritimæ contra Turcam militiâ Præfe-
ctus, utebatur. Nam Coronem, Patrasque, egregias munitasque Græciæ urbes,
tum deinde Castella antiqui operis gemina, Jonii maris angustis hinc inde im-
posita, in Achaia Rhium, Molycreumque in Aetolia novis operibus firmatum,
egregio labore successuque occupavit; Venetis inter has dimicationes mediis,
ne parti utrimque metuendæ offensionem aliquam darent. Quin & illi præci-
pui autores dissoluti inter Solimanni, Cæsarisque exercitum belli ferebantur,
quòd apud utriusque gentis Imperatorem, alterius (quas exploratas habere cre-
debantur) vires, supra veritatem extollerent, ut conciliato hinc atque inde me-
tu supremum dimicationis periculum impedirent, ne alteruter uno prælio, tan-
tâque belli mole superior terrarum orbi inprimisque Italiâ, nimium formidan-
dus esset.

2

Eadem

I.
Cæsar
flore-
ntissimum
exercitū
sine ullo
militiæ
fructu
præter
quam fa-
gati ho-
stis dis-
solvit, &
Italiam
repetiit,
*iovius
hisor. l.
30. Guic-
ciard. 20.
Sarius in
comment.
Istorian.
h. st.
Hung. l. 11*
Relicti
Ferdin-
ando I-
tali malè
Austriam
tractant,
& malè
tractan-
tur.

II.
Auria
classis
Præfe-
ctus feli-
cius bel-
lum ad-
ministrat
*iovius
l. 31.*
Veneti
hoc bel-
lum me-
ditate
dissipant

1532
III.
Henricū
Angliæ
Regem
Boleæ
amora
Cathari
na Cæsa
ris ma
tertera,
i. deo
& Cæsa
re aver
tit Rege
Gallia
rum hoc
dissidiū
fovenie
ut sibi
Henri
cum ad
versus
Carolū
jungeret.
*Sanderus
de Schis
mate An
glicano l.
5. Belcar.
l. b. 20.
Flor. Ra
mund. de
ortu & p
rog. har.
lib. 6.
IV.
Uterque
Regum
violenti
s consiliis
Pontifi
cem ad
proban
dam di
vortium
Henrici
cum Ca
tharina
conan
tur indu
cere.*

Eādē tempestate, quā Solimanni conatus in Germania observabat Carolus, Henricus Angliæ Rex insanā libidine Annæ Boleæ exactuabat, quæ tamēn potestatem sui corporis Regi, nisi matrimonio copulata, negabat; quod ex Sororis Mariæ, Regi nuper familiariter cognitæ, jamque evalescentis gratia, hunc amorem, nisi vinculis conjugalibus adstrictum, didicisset esse instabilem. Rex igitur meditatūm hac de causā jam diu cum Catharina Cæsaris agnata divortium Gallia se Regis favore extorturum à Pontifice, post longam irritamque litis contentionem sperabat; aut certè suffragante Francisco, iuvito licet Cæsare ac Pontifice, Annam Catharinæ suffecturum. Quare instituto cum illo, inter Calerum, Bologniamque, colloquio, perductâque eodem Anna, soleūm hanc sibi matrimonii ritū in his comitiis adungere statuerat, nisi inexpectata Solimanni fuga Cæsarisque in Italiam adventus hanc illi mentem excussisset. Erat Franciscus, tum inveteratâ jam æmulatione, tum recenti offensioe, ob tam rigidam pecuniarum rationem pro filiorum libertate exactam (cū ad ducenta aureorum nummūm millia, ad huc quadraginta, post trium serè mensium concertationem adicienda fuissent) non mediocriter Carolo exasperatus. Neque magnopere post exemptos captivitate liberos ejus invidiam declinabat; unde Henrici causam de Catharinæ repudio, titulo affinitatis nixam, jamque olim à Volsæo Cardinale, supremo Aulæ Britannicæ moderatore, Francisco expositam Rex non improbat, omnemque ad hoc operam, minaciter etiam Pontificem pertentandi Regi obtulit.

Quin etiam persuaderi sibi est passus, ut, posthabitâ autoritate Pontificis, à Gallicano Clero decimas suâ autoritate exigeret. Quâ longè atrociorē, adversus Clerum Britannicum, sententiam Henricus edidit; cū omnium possessiones Regio addictas fisco pronunciarer, ob dignitatem Pontificiæ legationis, contra Regis placita, ab Ecclesiasticis propugnata. Nimirum Pontificem hætenus nullis rationibus flexum, sperabant hoc sibi metu addicendum; ne duorum longè florentissimorum regnorum Principes facultatesque annuas amitteret. Missi etiam utriusque Regis nomine ad Clementem Turnonius & Grammontius, purpureo galero insignes viri, qui serid admonerent Pontificem, quanti Ecclesiæ rerum interesset, utroque Regum, aut propitio, aut adverso Romanos uti, futurum, ut nisi illorum postulatis acquiescat, junctis cum potentia viribus, rem ausint, possintq; cum immenso multorum dolore, seraque nimis pœnitentia conjunctam.

Mitiora tamen Rex Gallia amplexus privatim consilia, Legatos monuit, ut si moderatum tractabilemque Pontificis animum comperissent, pollicitationibus sibi eum potiùs adversus Carolū devincerent, oblato Henrici filii, secundo loco geniti, matrimonio cum Catharina Medicea, Urbinarium Ducis filia, contrahendo, postulatoque conventu Regis cum Pontifice in Italia, aut Gallia finibus, pro eadem nuptiarum solennitate celebrando, quod, ut Regis uterque observantissimus erat, magnâ ab illis agendi solertiâ præstitum. Cæsaris apud pon-

V. Rex tamen Gallia occultè sibi Pontificem, factem adversus Carolū, conatur sociare, spe conjugii Henrici filii & neptis Mediceæ.

Pontificem adventum præoccuparunt; ut novis consiliis inter utrumque orbis Principem agitandis, speculatores, atque etiam, si opus, diremptores interessent.

Imperator magnis etiamnum stipatus copiis, præsertim Hispanorum, advenerat, urgebatque, cum Pontificem, tum cæteros Italiæ Principes: ut innovata, auctaq; fœderis antiqui obligatione (quâ tantum ad Insubiæ, Siciliæque imperium pro Cæsare defendendum adstringebantur) communem etiam Genuæ tuendæ curam admitterent, quod Galli, salvis pacti Cameracensis legibus, huc se arma transferre posse existimarent; Vix, post longam contentionem id demum à Pontifice, ceterisque Italiæ Principibus, si Venetos excipias, impetratum, non tam benevolentia Cæsaris, quam armorum terrore impulsis. Cum Hispanos, gravem Italiæ populum, non aliis, quam oblatis postulatæ securitatis legibus, dimissurus videretur, quo etiam Pontifex titulo, apud Franciscum deinde factum purgavit, cum dimissis ad Peloponnesi, Sicularumque urbium defensionem Hispanis, nullâ se arte, aut Italiæ, aut Galliæ rebus melius potuisse consulere doceret. Constituto omnium suffragiis Antonio Levâ Italici exercitûs Imperatore, indictisque ad omnem belli necessitatem, quâ quisque eorum peteretur, certis singulorum Principum urbiumque expensis. Illud præterea Cæsar egit, ut plerorumque sibi animos regis largitionis, aut spe, aut muneribus occuparet. Jam Florentiam Medicis cum filia tradiderat; Alphonso Ferrariæ Duci Mutinam Rhegiumque, quamvis invito Clemente, addixerat. Præter hæc Christiernam sororis Isabellæ ex Dano Rege filiam, Sfortiæ conjunxit. Soram Feltrio Urbinatum Duci restituit. Auriæ Melphitanum Principatum confirmavit. Mantua Duci Marchionatus Montisferrati diplomate consignandi spem fecit. Columnios denique Proceres ingentibus donis est profecutus.

Vt verò Germanorum tranquillitati contra inquieta sectariorum ingenia consuleret; missi ad Saxoniam Principem Oratores duo, alter à Pontifice, à Cæsare alter, qui post declaratum Pontificis Cæsarisque de Germaniæ incolumitate studium, leges institutiendi per Europam universalis Concilii illas proposuere.

Liberum illud ac commune foret ad Patrum, veterumque Conciliorum præscriptum atque exemplum, quorum mentes actionesque divinus haud dubiè spiritus moderatus sit. Deinde, ut concilio intersuturi, ante ejus sese decreta probaturos Sacramento recipiant. Irritum enim hunc conciliandi laborem fore, nisi de legum condendarum observantia cautum fuerit, & mandata ferantur non obsecuturis. Primam in legibus esse, legi obsequendum, quâ neglectâ & cetera negligantur. Omnes Germaniæ Principes concilio aut intersint ipsi, aut legatione destinata. Intere res controversæ eo hereant vestigio, quo caperunt, neque aliis mutationibus, ante Concilii decretum, innoventur. De loco diu multumque deliberatum esse, ne vel ad comœatum sterili, vel ad valetudinem difficili cælo tot tantorumque hominum societas cogatur. Placentiam, aut Bononiam, nobilissimas Italia urbes, aut certè Mantuam civitatem Imperii, Germaniæque finitimam, non incommodas huic negotio visas esse. Licere eam, quam maximè vellent, Pontificiâ Cæsareâque facultate, deligere. Acturum Pontificem, ut rebus probe deliberatis intra semestre Concilio & locus, & necessarii comœatus præparentur, modò Romanorum Rex ceterique Germaniæ Principes

An. 1557.

VI

Cæsar

verò ma-

gis timo-

re exer-

citus Põ-

tificem

& Italos,

quàm a-

more si-

bi addi-

xit. Plu-

resque

muneri-

bus sibi

devinxit.

Antonio

Levâ mi-

litæ

præfeco.

Iovius l.

31. Guic-

ciard. l. 20

Belcar.

l. 20.

VII.

Legati

Pontifi-

cis & Cæ-

saris pro-

testanti-

bus Con-

cilio in-

stituen- i

rationem

aperiant,

locum-

que.

Cochlaus

in act.

Luth. Su-

rius in

com.

Schleid.

l. 8. & 9.

1533. hanc ejus voluntatem non improbenr. Cœptum verò Concilium, ob quorundam absentiam Principum minimè abrupturum, qui si deindè Concilii decretis non acquiescant, Casarem aliosque Christianos Reges ad eorum propugnationem minimè desuturos.

VIII. Saxonix Princeps Joannes Fridericus dilata responsione, reque tota cum sociis Smalcaldix deliberata, hanc ultima Junii die à Protestantium Synedrio retulit sententiam. * Permagnas habere se gratias Casari, qui tantum pro Concilii maturatione laboris susceperit, cui & gloria Dei, & salus publica, & privata multorum, cura fuerit. Optandum, ut ille aliquando dies illucescat, quo oppressus error, superstitio, perfidias veritati virtutique triumphanti cedant. Concilium postulatum in crebris Imperii comitiis, promissumque, verum in Germania: hanc pro veritate contra errores Romane illapsos Ecclesia dimicationem suscepisse, fœdè modò dissentientium opinionibus distrabi, illic remediū exigere, ubi vulnus inflatum est. Illam Pontificis mentem gravissimis Casaris Principumque decretis adversari; dum in Italia Germania prospiciendum statuit, & alibi consilium, alibi opem postulat. Illa verò obligatio, jurejurando firmata, cui possit probari? ad liberi concilii sententiam adstringi quorsum attineret? quis tam hebes, ut has artes non intelligat, quibus specioso, videlicet, Concilij titulo suum Pontifex dominatum potentiamque stabilire contendat; ut errores, aut reprehendat nemo, aut quivis coactus probet? Verum hoc artificioso non suaderi prudentibus concilium; sed offerri, ut negetur, leges has esse, quibus lex omnis & æquitas conciliandi destruat. Quid? quod nec ordo, nec modus, nec forma Concilij definitur, incertumque maneat, an Pontifex hic cupiat imperare ceteris, an sibi suaque clientela præcipuam auctoritatem vendicet? an pari omnes jure ac dignitate assuturifint, ut cuiusq; judicium non ex majestate, sed veritate pondus habeat? Nondum etiam de finienda religionis lite rationem imitam. Humanisne illa traditionibus, an S. literarum sententiis absolvenda sit? Quod veteri more Concilium instituendum asserant, capciosum esse & fraudi obnoxium, nostra ac vetustioris aliquantò memoria concilia, à prisca differre plurimum. Illa plus a quò hominum decretis Pontificumque auctoritati tribuisse, quæ res & sententiarum libertatem, & veritatem subruat. Aliud ad præsentem controversiam exigi. Sacrarum literarum vestigiis inherendum, ut ab implicatis opinionibus pateat exitus: ut sua conscientia tranquillitas, pax reddatur Ecclesie. Hujus commonendum Casarem, provideat, ne in hac disceptatione absolvenda, idem iudex esse velit, qui sit actor, atque etiam reus. Multa in Pontifice ejusque reperiri curia accusatione digna, qui si legitimam cognitionem defugiat, si suam antè probari velit, quàm audiri causam, sententiam dare, non accipere: merendum sanè ut malum accersat gravius, & dum in fluctibus concitatis portum querit, ad scopulos impingat. Quod si piæ liberæque Germanorum voces ac vota surdus præterierit, si suo ex animo arbitrioque instituerit concilium, nolle se idcirco causæ suæ desperare patrociniū, habituros etiam vindicem, suam Deum ipsum non deserturum doctrinam, se quidem etiam publicum hoc orbis iudicium minimè subterfugere, modo suis abundè legatis cautum sit, spesque divina illic gloria propugnanda affulgeat. Expectare tamen, ut Casar, secundum Imperij decreta, Concilium procuret, ne adversus veritatem errori faveat, & suâ potentia illorum crudelitatem confirmet, qui Evangelij lucem ac salutem innocentium opprimunt. * Quo responso satis à Casare intellectum est, quod Concilium, quemque in eo iudicem expectarent. Neque enim summum aliquod in terris caput tolerabant,

quo

quo, ex plurium sententiis pronuntiante, lis absolveretur. Sed ad ipsam provocabant Scripturam, ut ambigui Scripturarum sensus ex ipsa Scriptura S. per collatas ex illa sententias certâ judicatione definirentur. Quod, quàm insolens, quàmque insanum, nemo, nisi errore amens, non videbat; cum omnes hujus ætatis hereses eodem bibliorum nixi iudicio in diversas maximè sententias abibant, quas tamen, nisi hæc regula falleret, prorsus convenire necessum fuisset, cum eorundem verborum Scripturæ contrarii pugnantesque sensus esse nequeant, neque alia ex hac Lutheranis, alia Zvinglianis, alia Anabaptistis pronuntiarî sententia. Ita, ne defugere causæ suæ cognitionem viderentur, palàm quidem flagitabant Concilium, sed occultis illud consiliis detrectabant, cujus facti invidiam, ad Pontificis Romani obstinationem, errores, ac crudele metuendumque piis conscientiis imperium, derivare conabantur. Quem certè nulla ætas in conciliis libertatem sententiarum suo imperio atque authoritate imminuisse comperit. Neque enim hanc ei potestatem quisquam concessit, concilia indicere, non sententias solito. Quòd si quos errores in Ecclesia tolerasse compertus, si in tradendis mercede indulgentiis, si in meretricia sacerdotum vita, aliisque vitæ offensionibus peccatum sit; morum illi errores, non fidei, hæresin nullam arguebant, nisi probata, *Neque abominandum continud scelus est tolerare, quod nequeis corrigere.* Et quis unquam mortalis vitæ status ab omni immunis vitio repertus est? ut iccirco reum facere, obstinatumque in mala causa, Pontificem, ab æquitate ac ratione prorsus alienum rectè sentientibus visum sit.

Initio Veris Cæsar Bononiâ Ticinum profectus campos, nobilissimâ olim suorum contra Gallos victoriâ celebres invisit, atque in illis, quos Franci in sedebant, nuptiis adhuc castrorum vestigiis, non absque voluptatis sensu, jucundâque belli recordatione immoratus, Mediolanum subindè Genuamque invisit, magnâ ubique benevolentia honorisque significatione exceptus. Hinc demum classe instructâ, ventisque facile aspirantibus, paucorum dierum navigatione Hispaniam tenuit conjugis desiderio, diu expetitam. Jam annus ad Autumnum deflexerat, cum Pontifex destinatum ad Franciscum Massiliam iter, posthabitâ Caroli dehortationibus, prosequitur. Tum, ut honoris illius, quem Cæsari bis obviam de solea, ambitiosè cupidum, demereri hoc obsequio posset, tum ut Regis Henrici animum, usque ad omnem humanæ divinæque legis injuriam protervum ac contumacem, ad aliquem rationis sensum, Francisci intercessione, posset inflectere; tum, porro, ut nuptias cum Medicea Aureliæque Duce supra spem penè oblatas felici pacatione, jucundâque celebritate liceret absolvere.

Sed peractis ex voto ceteris, Angliæ Regis, obfirmatam in libidine pertinciam, corrigere non potuit. Cujus legati insolenter Pontificis authoritatî illudebant, atque ab illius sententia procaciter ad Concilium provocabant, quâ tamen neque à Pontifice (qui Cæsari jus suum pro consanguinea perurgenti negare non poterat) neque à concilio expectatâ per Rolandum Presbyterum simulatione dispensationis inductum, Rex Annæ occultis nuptiis copulatus est. Episcopis sub-

1533

IX.

Carolus
in Hispaniam
redit. Pontifex
Massiliam
ad Franciscum
pro nuptiis
abit.

X.

Angliæ
Rex Bo-
lenæ co-
pulatur.

1534. *Sander de schis. l. 6. Flor. Ram l. 6. Belg. l. 20.* indè Henricus ceterisque regni Proceribus, Regiæ cupiditati adversantibus, honorem auctoritatemque sublatam in nefarios infimæque sortis adulatorem transtulit. Thomas Audlæus in cancellarii munere integerrimo viro, magnisque frustra pollicitationibus adversus æquitatem impulso, Thomæ Moro successit, Thomas Cromvelus, ex vulgi fece, ad Essexiæ comitatum, secretaque, ac Regij sigilli custodiam admittus est. Thomas verò Cranmerus Bolenæ sacrificus ex tenuis aræ victu, ad Cantuariensis Ecclesiæ Archiepiscopatum accersitus est, penes hos maxima in regno auctoritas. Jam enim Volsæum primum hujus tragiæ repertorem arrogantiam, potentiæque elatum, mutata fors in carcerem, ac mors repentina in tumultum devolverat.

Episcopus ipsique Volsæum Card. obnitentes abdicat, aliis ex fece hominibus in dignitate substituit.
 Illi igitur Thomæ administrifautoresque insanæ cupiditatis, omnia ex Lenæ unius, Regisque libidine constituebant, & Cranmerus quidem Pontificiæ sibi potestate temerè perfidèque usurpatâ Catharinam, illegitimam Regii tori consortem, publicâ divortii sententiâ, in illam promulgatâ, declaravit. Quæ tam indomita hominis insania, ad extremam non illius modò, sed regni totius ruinam spectans, præter Clementis, Francisci Gall. Regis animum à tanta impietate alienum, non mediocriter offendit. Ut proindè, Rege etiam post tentatam frustra conciliationem, probante, Pontifex in rebelle perfidumque Henrici caput Apostolicum fulmen, dirasque Romanæ sedis execrationes strinxerit, atque adumbratum Bolenæ conjugium adulterii loco habendum constituerit. Cujus tanti flagitii originem exitumque paucis subjicio.

Thomas Cranmerus Cantuariensis ex Bolenæ Sacellano Archiep. Catharinam ut illegitimè nuptam ab Henrici thoro separat.
 Thomas Volsæus ex humili Sacelli administrandi officio ad Eboracensis Ecclesiæ purpuram, Aulaque Britannicæ summam evectus potentiam, non Regem modò Henricum sibi devinxerat; sed & Franciscum, Cæsarem, ac Pontificem ita sibi obnoxios fecerat, ut nemo quicquam ab Henrico speraret, qui Volsæo adversario uteretur, hinc in conciliando Rege Carolus, operâ ipsius inprimis usus, spem fecit, fore, ut vicissim, Leone X mortuo, favorem operamque Volsæo, ad Pontificiæ sedis possessionem impenderet. Sed cum Caroli studia melioribus deinde viris addicta essent; Volsæus indignationis ambitionisque jactatus æstu, in hanc denique vindictæ occasionem mentem intendit, quâ, abstractâ ex thalamo Regis Catharinâ, Margaritæ illum Galliæ Regis Sorori, simul atque amicitia, adversus Cæsarem devinciret. Rex, ut erat levissimus, gravisque iccirco ac modestæ feminae moderationem pertæsus, Volsæi consilium avidis excepit auribus, iussitque altissimo premi silentio, dum eventuum maturis rationibus ponderaretur. Omne in hoc causæ momentum versabatur, ut doceretur, Catharinam Arthuro, Henrici Regis fratri ante conjunctam, nullo potestatis, jurisque privilegio à Pontifice potuisse alteri germano fratri rectè sociari. Quod cum frustra diu privatis, publicisque conventibus, Romæ & in Angliâ disceptatum esset; evenit, ut Henricus, contra omnem etiam Volsæi expectationem, leviculæ, ut & famâ, & eventu postea constitit, feminae Annæ Bolenæ amoribus excæcatus, hanc in

XII. Volsæus in aula Anglica potes sua abusus dignitate, ut Carolum impulsceretur Regem pef-
 simis divortii consiliis pefsum dedit, ipse his periturus. Ex quo capite Catharinam conjugem censere illegitimam.

conjugem sibi deposceret. Cujus sororem Mariam, jam ante Henrico ad libidinem consuevisse, manifestum erat, neque ipsi ignotum Annæ, quæ Regis voluntati iccirco ante conjugii solennia oblectabatur; ne pari facilitate, quâ Soror, amorem Regis atque repulsam incurreret. Ut proinde potioris impedimenti titulo Anna, quàm Catharina à Regis thalamo excludenda fuisset. Imò, hanc ab Arthuro fratre, morbi vehementiâ à primis nuptiis præpedito, intactam ad Henricum pervenisse, vel ipsius Regis testimonio exploratum esset. Illam verò (quod fidem, ac rationem penè omnem vincit) ex ipsa Bolenæ matre jam diu antè Regis affectionibus lascivè obsequente, Henrico natam esse. Sanderus aliique contulisse asserunt. Quòd cum Thomas Bolenus, conscientia facti ductus, Regi dissimulanter ignoranti aperuisset; se videlicet in Gallia absente, hanc filiam, confessione uxoris de Rege susceptam esse, cum indignatione ab Henrico rejectus, jusque conticescere, quòd centum alii, inquebat, uxorem compressissent.

Quæ tot matrimonii impedimenta Schleidanus, pro sua integritate, præterit, & Bolenam ob Lutheranismum à Pontifice rejectam commemorat. Volsæus, cum suâ se expectatione dejectum, malique inexpiabilis invidiam contraxisse animadverteret, postquam Regi, cœcâ libidine præcipiti, sese pristina autoritate objiceret, brevi & illius effudit gratiam, & latentia jam dudum aliorum, ad opportunam eruptionem, odia in se concitavit, adeò, ut rebus subito inclinatis, ille Pontificiæ dignitatis insanus quæsitior, & Regiæ depravator indolis; ut ex imo ad summos honorum apices tardè obrepserat, sic ex summo ad imum carceris squalorem momento decideret, & naturæ hanc demum gratiam deberet, quod præcipiti morte graviolem ejus infamiam præveniret.

Ceterum Henricus, ille antiquæ religionis propugnator egregius, ac subnascensium per Germaniam hæresum profligator, à tanta sapientiæ constantiæque laude excidit, postquam luxuriâ in feminam, odiisque in Pontificem extremis inflammatus, ea meditari perfidiæ in Deum hominesque scelera cœpit, quæ antea in Saxonibus execratus fuerat. Rem portentosam nullisque satis calamis explicandam scribo. Unius luxuriosi hominis effrenata cupiditas, perturbatissima illius, torque parricidiis cruentatæ religionis, quam Anglia hodie dum amplectitur, fundamenta jecit. Siquidem, ubi Pontificem, adversum se Annamque pronuntiasse sententiam, dirisque imprecationibus fulminasse ex Caroli Imp. & Cardinalium consilio, animadverteret; non pœnitentiâ, sed vindictâ percitus, Rege Galliarum ad causæ suæ patrocinium, nequicquam sollicitato (qui amicum se quidem, sed usque ad aras professus est) regni Proceres, eâ, quâ diximus, permutatione dignitatum ad se traduxit, ac Fischeri Rossensi Episcopo persuasit, ut Clerum induceret, ad juramentum Regi, tanquam summo illius Ecclesiæ capiti præstandum, hæc, ne recusaret, adjectâ conditione, quantum per verbum Dei liceret, quod ille, præsentis necessitate circumventus, & saniora persuadendum aliquando Regem, post refrigescens libidinem, existimans, magnis rei Christianæ detrimentis, suâque pœnitudine, executus est.

Jam enim Lutherana se factio in Angliam, ad spem evertendæ religionis pristinæ

1534.

Multis
tulis
Bolenæ
huius
conjugii
incapax.

Volsæus
eidem
conjugio
resisteret
carceri
inclusus
brevis
moritur.

XIII.

Henricus
Rex ad-
versantē
suo di-
vortio
conjugi-
o; Pon-
tificem
asperna-
tus, sum-
mum Ec-
clesiæ
caput,
novâ hæ-
resi se-
metip-
sum in
Anglia
consti-
tuit.

XIV.

Luthera-
næ

1534.
ni hac
occafio-
ne in An-
gliam
penetrât,
& Bole-
nam
Crom-
vellumq;
sibi ha-
bent fa-
ventes.

XV.
Bolena
post quin-
tū conju-
gii men-
sem Eli-
sabethâ,
postea
Reginam
parit, quę
legitima
procla-
matur
heres, &
Maria ex
Cathari-
na spuria
traditur,
Roffensi
& Tho-
ma Moro
sefe op-
ponenti-
bus.

Varia
supplicia
in cons-
tradicen-
tes exer-
cita.

XVI.
Cathari-
na Czsa-
ris con-
sangui-
nea illu-
stribus
ornata
virtuti-
bus obit,

stinæ, transfuderat, quæ facilem apud animos omni flagitiorum genere perditos aditum reperit. Anna in primis Bolena, cui nihil sanctum, his occultè nomen dedit, Cromvelus, aliique Procerum faverunt, adeò, ut famosis, impietatisque ac nequitie refertissimis scriptis, Regis, Principumque sæcularium, odia in Ecclesiasticum ordinem provocarent. Uno libello supplici mendicorum (hæc erat inscriptio) ostenderunt, quantas toto regno opes otiosi Religiosorum ordines possiderent. Cui Thomas Morus libellum animarum in purgatorio supplicem opposuit, quo adversariorum fraudes ac machinationes aptè confutavit.

Interea, post quintum conjugii mensem, Anna peperit Elisabetham, ultimam Catholicæ religionis per Britanniam pestem. Hanc cum nemo, præter Henricum Regis filiam crederet, Mariam, Regis ex Catharina sobolem, jam antè à regni Proceribus sub fata parentis in solum adoptatam, publico decreto spuriam illegitimamque regni hæredem; contra, Elisabetham legitimè in regni possessionem natam, declarat, geminumque ab utroque, Laicorum Clericorumque, ordine juramentum exigit, unum, quo Elisabethæ tanquam legitimæ Principi; alterum, quo sibi tanquam supremo Ecclesiæ capiti fidem Sacramento addicerent. Huic se Roffensis ex clero, Religiosique de observantia: ex Laicis, æternæ viri memorie, Thomas Morus, Regiis consanguineorumque blanditiis posthabitis, paucique alii objecere. Ceteri (ô fragilis & lubrica mortalitas!) cum nefario Rege interire, quàm opibus vitæque excidere maluerunt. Quanquam Calvinista Anglicanus ita in has nuptias postea cecinerit; *Q verè beata, & non sine summo Numme conciliata nuptia, cœlestisque partus ac progenies, quibus patria à servitute & caligine pluraquam Ægyptiaca erepta ac liberata, & ad verum Christi cultum restituta est!* Addamus & nos. *O pura religio, ex tam sanctis castisque nuptiarum fontibus promans!* Nullum Rex immanitatis genus, in oblucentes sceleratis consiliis homines, omisit, Sacerdotes religiosique suo in habitu suspensi; nonnulli secti, affatique & suarum domuum vestibulis suffixi, aliis cor, lingua, virilitas etiamnum viventibus, erepta.

Catharina, non multò post, obiit, tam illustre virtutum, quàm Henricus flagitiorum exemplar, moritura, literis ad Regem datis, commonefecit salutis, omniumque injuriarum deposuit memoriam, ut legenti eas Regi lacrymas excuteret; sed ad brevem justi doloris sensum valituras. Pullum tamen aulâ totâ indixit, sumpsitque habitum; Bolenâ cum pedisequis, flavi coloris ornamentis, exultanteque latitiâ, hunc Regi dolorem protervè exprobrante. Sed perbrevis illi ex alieno funere, atq; ab ipsius Regis libidine voluptas supererat. Etenim postquam molem carneam prolis loco effudisset (qui fortunæ simul ipsius abortus fuit) Henricus eam averfari, Seimeramque pedisequam, formâ gratiâque florentiorem, complecti cœpit. Anna igitur, pari ultura Henricum perfidiâ, aut præfentiosem ab aliis opem prolis exspectans, cum Georgio fratre, Smetono musico, Vestonoque ac Suertono nobilibus, ita vixit; ut Henricum magnitudine scelerum facile vinceret. Neque latere tam profusa vagaque luxuries Regem diu potuit;

Bolena exultante, sed haud multò post fœdus repudiata, & addicta ob impuritatem supplicio.

potuit; sed indignantem frementemque irā hominem aliquamdiu detinuit proprii nominis ignominia; dum tandem Grenvici, post projectum ab Anna, in publico spectaculo, sudariolum in nobilis gratiam manumque, Regis ira pudorem superavit, Lenamque impudicam vinculis, ac deinde etiam iudicio subjecit, quæ ab ipso Thoma Boleno ad mortem, cum omnibus complicibus damnata, inauditam libidinem, infameque triennii conjugium, digno supplicio terminavit.

Alias deinde quatuor Rex thalamo induxit conjuges, nullam fastidiosa vagæque incontinentiæ viro diu placituram, Seimera prior illi Eduardum (postea regnantem) peperit; sed more viperarum: cum Rex difficulter enitenti, sibi que jam vili, uterum rescindi juberet, ne, opinor, pluribus hanc felicitatem invideret, ut Regina essent. Brevi enim alia successit Anna Guilielmi Cliviæ Juliaeque Ducis filia, sed nec illa Regis cupiditati blandimentisque, quod Anglicâ linguâ careret, diu idonea Cromvelo improbissimo adulatori nuptiarumque conciliatori, ignominiosæ mortis causa fuit, cum, ut erat Lutherano infecta fermento, hæreticam, etiam alterius implicitam nuptiis, adduxisse, cavillaretur. Subiit in torum Catharina Hauarda; sed & brevi fastidita, supplicioque tradita, quod corrupta, ut Rex ferebat, virginitate thalamum intrasset. Altera denique Catharina Parra ultima fuit, quæ regia uxor esset; non diu futura, nisi destinatum jam illius repudium morte Rex suâ prævertisset. Ita insana cupiditatis homini cui legitima uxor non placeret, nulla diu placuit, tam amantium, quam amentium libidine exemplar ultimum, dignumque, quo Anglorum religio triumphet, principium. Quorum certè Ecclesia, sub hoc capite, sponso non fuit destituta. Quamvis verò Rex in tanta conversione rerum hæresin sese omnem averfari profiteretur, magnis tamen incrementis ac sectarum diversitatibus accepta in regnum, manavit. Neque enim tibi semel homines corripuit serpens illa religionis pestilentia facile subsistit. Nam, uti Ecclesiasticorum hominum vita semper quidem objecta profanorum invidia est ita tunc iustissimæ eorum indignationi per Europam penè universam exposita erat, propter usurpatam passim vivendi licentiam; ut offendiculo plerisque disciplina esset Ecclesiastica, minusque rectè de religione, tam pravis moribus inquinata sentiendi occasio. Quæ res emendandæ Ecclesiæ curam præ se ferentibus, omnium aures benevolentiamque conciliabat: præsertim cum ipsas vitæ fideique corrigendæ regulas ex sacris literarum monumentis se depromere, pleno ore prædicarent, speciosumque perfidiæ velum obtenderent. Nam, ut mendacium nullum sine veritatis tinctura persuadetur; ita nullum flagitium, nisi virtutis habitu, personæque ante indutum, placere diu poterit.

Hæc eadem tam speciosa melioris per Ecclesiam disciplinæ instauratio penè Franciscum Gal. Regem dedisset præcipitem, nisi maturior sapientissimi Regis prudentia robustiorque extitisset fides, quam, ut tam levibus inclinata momentis paucorum hominum errata, antiquissimo religionis instituto imputaret. Cum palam esset, hæc flagitia non ex corruptis Ecclesiæ legibus, sed hominum moribus existere. Neque ideo circa jura ipsa funditus evertenda, ut tolleretur injuria: non magis quam Deum ipsum cælo deturbandum, quod malè agentibus vitam indulgeat.

b

Erat

XVII.
Regi variæ deinde thalamo junctæ, nulla diu placere potuit; fastiditâ, cum impleta esset, cupiditate.

XVIII.
Franciscus Rex Gal. ex seductionis periculo se recipit.

1534

*Flor.
Rem. de
orig. har.
lib. 7. c.
alii.*

*Calvinus
per Gal-
liam e-
mergit
Luthe-
rumq; &
ceteros
sectarios
cum Ca-
tholicis
reforma-
re cona-
tur.*

*XIX.
Francis-
cus reli-
gionem
Prote-
stantium
aversatus
contra
Carolus
tamen
illorum
federi so-
ciatur, &
Hasso
arma
suppedi-
tat.*

*Sirius
in com-
ment.*

Erat Rex omnis eruditionis perquam amans; ut iccirco tota Europâ ad Franciscum doctissimi quique, honorum præmiorumque spe excitati, prævolarent, in quibus ex Lutheri Zvingliique Schola non pauci. Hi Rouffello clam instruente, Margaritæ Navarræ, animum Pontifici jam diu offensum suis artibus possederant, ac brevi Franciscum Sororis captum blanditiis eò jam adduxerant; ut & aures Lutheranis præberet, & comœdiis, ad ludibrium Ecclesiastici ordinis egregiè concinnatis, cum voluptate interesset; dum tandem Foxius, Turnoniusque Cardinales Regem periculi, errorisque commonefacerent, ac docerent, quantâ passim libertate, ad regni totius exitium invalesceret hæresis: & hic quidem opportunè Irenæi, antiquissimi Galliarum Episcopi, codicem manibus, dum Regem conveniret, præferens. Ex quo cum percunctanti de autore, Regi ostendisset, quàm periculosum omne esset cum hæreticis commercium. Tum velut è fopore evigilans Franciscus, ne ingentium malorum primas radices negligeret, secures suppliciaque corruptoribus adhibuit: ac Melanchthoni jam ad regiam consuetudinem invitato nuntium remisit, sed tamen ad vivum adeo refecari malum non potuit; quin majori deinde vi, copiâque per Joannem Calvinum vaferrimum corruptissimumque hominem ad totius Europæ perniciem repullularet. Cujus quidem Magistri, ob turpitudinem, nomen sectatores hoc tempore, agrè sustinent. Hic Lutheranorum disciplinâ à Wolmaro quodam imbutus, eam denique tanquam crassioris ingenii commentum, detestatus est, adeoque rudes Lutheri fœtus lambere, novisque etiam opinionum portentis ad eam admirationem cœpit extollere; ut novarum rerum studiosos, versuti subtilisque ingenii scriptor, faciliè à Luthero, Zwinglioque, inter quos medius versabatur, ad suam sententiam inflexerit.

Quamquam verò Franciscus participare cum hæreticis in perfidiæ sceleribus nollet; opes tamen illis adjungere adversus Imperatorem Carolum majori regni sui, quàm alienæ religionis curâ, nunquam est veritus. Erat in Germania inquieti prorsus ingenii, ac novâ religione corrupti Philippus Hassiæ Dynasta, quem magnis pollicitationibus ad se denique in Galliam pertraxit, oblatâque opportuniâ in usum belli pecuniâ, ad Ulrici Ducis Wirtenbergici causam armis disceptandam impulit. Is ob illatas Reitlingæ bello injurias à Suevis (violentiam majori virtute refutantibus) patriâ ejectus, dudum exul oberrabat, Gallorumq; præter Helvetos, Germanosque, subsidia implorabat, postquam ipse jam possessiones auro traductæ à Suevis ad Austriacos transissent.

Nec deerant, qui filio Christophoro magnæ indolis juveni imprimis faverent, Philippus certè Gallorum stipendiis non contemnendum brevi exercitum scripsit, quem tripartitum in Ducatum Wirtenbergicum infudit, ac magnâ ejus parte in potestatem redactâ, obvias sibi ad Laufenum oppidum Ferdinandi Regis copias, postquam earum Dux Philippus Palatinus vulnere præmaturo ex castris subductus esset, non magno negotio confecit, ac perpetuo deinde victoriarum

cur-

XX. Philippus Hassiæ Princeps Wirtenbergicum contra Austriacos restituit, pace denique novis legibus cum Protestantibus in ita eidem conciliatus.

curfu ceteras urbes pronas habuit. Pax tamen, ceterorum Principum intercessionem, arma Austriae inferenda sustinuit. Erant hi Georgius Saxoniae Princeps socer Philippi, & septemvir Moguntinus, quorum labor is primum fuit, ut Saxoniae Electorem Ferdinando Regi adversantem conciliarent, quod Cadami Bohemiae oppido his legibus impetratum est; *Vt ea, quam Caesar Noribergae concepit, pax inviolata constet, neque religionis causa vis cuiquam fiat, Caesareum Spira iudicium nullam juris actionem adversus Protestantes experiatur, quae quidem religionem tangat, Anabaptistis Sacramentariisque seclusis. Saxoniam vicissim Princeps sociique Ferdinandum Regem esse Romanorum iusto titulo profiteantur, impetrato tamen à Caesare intra decimum mensem decreto, quo caveatur, ne inconsultis deinde Principibus, atque ante electionis necessitatem illorum sententia declarata, vivo etiamnum Caesare Rex in imperium admittatur. Denique Ferdinandus det operam, ut quae Saxoni sunt cum Principe Clivenfi pacta matrimonij, Caesar approbet.* His ita constitutis, pacem quoque Philippus horum arbitrio accepit, & concessus Ulrico Ducatus beneficiario clientelae titulo à Caesare est, sine mascula prole ad Austriacos rediturus, onus etiam subsidiarii militis, ad salvientem Monasterii Anabaptistarum furorem reprimendum Duci impositum est, adeoque illa bellorum tempestas brevi detonuit, Francisco suae spe frustrato; qui Germaniam, more gentis, in armis semel sumptis pertinacem, diutius jactandam speraverat; ut ab Insubria defensione, cui rursus occupandae animum adjecerat, vires Austriacorum averteret.

Ceterum alia in imperio Monasterii Westphalorum inferioris Saxoniae urbe excitata seditio, tam rara, atque per omne retro seculum inaudita ve cordiae est; ut praeteriri hoc loco à nobis non debeat, ne ignoret posteritas, quam semel à veritatis fideique linea aberrantibus ad extremae dementiae avia pronum sit iter. Est Monasterium urbs facile totius Westphaliae nobilissima, ac regionis illius Metropolis, ad quandam Mediolanensis urbis ideam per Saxones ab Insubria (relictis ibidem Longobardis) reduces excitata, populum habet à primo summoque factorum Antistite D. Ludgero, Caroli magni aetate, disciplinis Christianis imbutum, quibus temp. divini, humanique juris haecenus observantissimam magnis Ecclesiasticarum rerum incrementis propagaverat; ut praeter Ecclesias Parochiales sex, Collegia quinque Canonorum, plura etiam religiosorum hominum cenobia, Sacella ac templa censeret; sed infelix illa religionis per Saxoniam exorta lues, quin suam quosdam contagione inficeret, nullam Magistratus diligentiam prohiberi potuit, si quidem Oratores sacri pernicioso hoc primum malo afflatis, ceteram facile plebem novitate, ac indulta vitae licentia depravatam, adversus Magistratum atque Ecclesiasticum ordinem invidia odisque inflammaverunt, ut proinde magna horum pars, seditiosorum hominum vocibus appetita, exilium ante patriam habuerit, opumque aliquantò leviolem jacturam, quam religionis duxerit, quod hac animorum, illis corporum salus niteretur.

Hanc Caesar insolentiam severam licet animadversione in fontes pronunciatam, frustra opprimere conatus est, quin ut pressus violenti fluminis impetus, majori deinde eruptione aquarum exundat; sic furor intervallis remissus, graviori sem-

1534.
XXI.XXII.
Monasterii
Westphal.
nova seditio
emergit in
improbo.Mishov.
in hist. Anabap.
l. 6. c. 7.
Surrexerunt
Coma-
lisque.XXIII.
Carolus
Imp. pae-
nis fru-
stra in-
tentata
obruitur

1534.

ALuthe-
rana se-
cta Ro-
thma-
nus
& Cnip-
perdol-
lingus
per Pi-
storem
Harle-
mensem.
& Sarto-
rem Lei-
densem
denique
ad Ana-
baptis-
mum
tradu-
cuntur.

XXIV.
Novi
P. opheta
raptus
& collo-
quia cum
Deo ap-
posu-
erunt,
vulgus
que tra-
hant.

XXV.
Curiam
& arma-
mentariū
firmiores
occupant
& novam
temp-
plam
Sionis
instituit.
Episcopo
imperato-
riam à
Cæsare
opem ex-
spectante

per violentiā, tanquam instauratis quiete viribus, prorupit. Fax prima seditio so-
rum Bernardus Rothmannus ex D. Mauritii Sacellano Saxonica libertatis Præ-
co factus; altera Cnipperdollingus, armis, quam ore promptior, uterque urbis in-
cola; ac nato ad rebellionem ingenio. Haud multò post, insana Anabaptistarum
factio, quæ magnis jam per Flandros, Batavosque augmentis invaluerat, urbi-
bus ac regionibus illis profligata, Monasterio sese etiam infudit. Ex his Harlemi
Pistor Joannes Matthias egregiè callidus, ad quandam suæ religionis dictaturam
aspirans, duodecim imitatione Christi, (cujus ipse personam induerat) legit A-
postolos, quibus omnem latè regionem suis auspiciis distribuit, in quibus Joanni
Bocoldo Sartori, Leidæ in Hollandia nato, Monasterium sortitò obtigit, quo se
homo, nullis artibus, præterquam subdolo ingenio, infidiosâque ad persuaden-
dum instructus facundiâ, contulit. Hic urbem ingressus jam in Lutheranismò
fluctuantem, magnamque ejus partem, Rothmanno Duce, ad Zwinglium incli-
natam vidit: quâ lubricitate vacillantes (ut facilè erat in ruinam nutantes impel-
lere] cives sensim Anabaptismo initiavit. Quod licet primo conatu tentatum in-
felicius esset, Rothmanno præsertim adversante, hunc tamen, ubi sibi adjunxisset
clandestinis præsertim conventiculis, egregiâque pietatis specie multos sibi
conciliavit. Advocati ex vicinis oppidis, ejusdem superstitionis patroni, qui ma-
gno numero cum ipso Apostolorum capite Joanne Matthia affluxère.

Hi ut terrorem urbi injicerent, attonitamque plebem sacro quodam religio-
nis horrore occuparent, nocturno miserabilique per urbem ejulatu pœnitentiam
ingeminabant; omniumque animos, velut ad extremam judicii horam con-
sternatos, percellabant. tum deinde per diem, frequentibus populi concionibus
raptus, colloquiaque cum Deo Patre, Angelisque, tam appositis ad fallendum
moribus confingebant; ut ad mentem deinde concionemque reversos, plebs tan-
quam delaptos è cœlo Vates auscultaret. Quo semel obtento, mirum, quantâ in-
fantiâ populo illuserint, quem, ut aliquâ voluptatis illecebrâ delinirent, post ce-
lebrata suorum noctu conventicula, ad promiscuæ libidinis usum provocabant,
egregio videlicet novæ religionis lenocinio, argumentoque, quoniam illa auto-
re profecta esset. Fides enim ex moribus probatur, cum proba esse nequeat, ubi
hi ex ipso instituto sunt improbi.

Denique ubi, adultis jam viribus adversariorum, ex Lutheranis & Catholicis
in urbe conflatum robur sustinere possent, curiam, armamentariumque invadunt
nec post longas pacis utrimque conciliatæ inducias, cum libertatem suæ factio-
nis nacti essent, ruptis humanæ divinæque legis fœderibus, urbe Magistratum
Sacerdotes, Cœnobitasque templis ac possessionibus deturbant: novam rempu-
blicam, tanquam Hierosolymam Sionque, ut vocabant, redivivam excitant, vi-
ginti quatuor virorum, suo ex corpore, senatum legunt. Consularis dignitas
Cnipperdollingo & Cippenbroco defertur. Summa tamen penes Vatum præ-
cipuos, Matthiam & Bocoldum, autoritas mansit. His illa inprimis cura erat: ut
suas contra Franciscum Episcopum ex antiquissima Comitum de Waldec fami-
lia oriundum, vires confirmarent. Ille enim jam vias suo ubique milite infede-
rat,

rat,

rat, indictaque ab Imperatore per Germaniam vicinorum Principum auxilia præstolabatur, ut seditionem, nullis consiliis componendam, vi opprimeret, & quanquam indictis Confluentiam, ac deinde WORMATIAM Ferdinandus comitiis tardam, aut certè exiguam ceterorum opem Episcopo subministraret, tamen unius parumque firmæ urbis vires, hostilem impetum diu sustinere posse nequam videbantur.

Quocirca Ambstelrodamum vicinasque per urbes Anabaptistæ suæ factionis homines per literas nuntiosque convocant, ad novæ electæque à Deo Hierosolymæ instaurationem. Quod tantâ solertiâ & à Legatis præstitum, & aviditate sectariorum exceptum est; ut urbibus domibusque passim desertis, auro tantum armisque ac pannis lineis instructi, vigesimo primo Martii, onerariæ naves supra triginta ad Monicodamum, Batavorum oppidum, confluerent. Alii de aliorum profectioe prorsus ignari, nisi quod singulis navibus unus explorator adesset destinatæ profectioe conscius, qui apud ceteros insigni dissimulatione atq; admiratione facti, omnium cogitationes ad stupendam divini Numinis providentiam attonitas converteret. Sed infelix rerum exitus hanc mortalium fraudem & Superûm curam brevi detexit, cum altero post die Transisulani per regionum præfectos coacti inexpectatæ sese multitudini objicerent, ut itineris factique rationem ab armatis, vi etiam, cum opus, extorquerent, illi, cum se Numine certo duci existimarent, vim omnem facile spernebant, donec se navibus, auro, armisque exui, atque in carceres ablegari viderent. Ita fex illa seditiosorum, aut gladio, Mariæ Belgii Principis iussu, absumpta, aut certè ad sanitatem reducta est, cum *fidem, ut libertas mater improbitatis, facile evertit; ita servitus, & custos religionis metus, sæpè restituat.* Hac spe frustrati Monasterii incolæ, ex oppidis pagisque vicinis homines facilè trecentos magnis pollicitationibus ad se pertrahunt, quos, junctâ ex civitate operarum copiosâ manu, urbi, fossis, aggeribusque ac propugnaculis insigniter communiendæ, præficiunt. Quibus cibus publicis impensis subministratus, eâ lege ac ordine, ut primo die caro recens, altero indurata, tertio halesces in prandium cederent, iisdem per quodque triduum vicibus recurrentibus.

Interea Joannes Matthias Vates, militiæ præfectus, trecentorum capitum Dux nonnunquam in hostilia sese castra furibundum emittit, felici semper belli successu, prædarumque onere lætus; sed fortunâ rerum ebrius, cum deinde non amplius triginta audaciæ periculorumque assumeret socios, manibus ac ferro hostili interiit, docuitque, *casum nonnunquam temerarios præterire, at denique opprimere.* Unius hæc clades multorum animos consternatione perculit, qui à præcipuo sibi vate indubitam semper victoriam sponponderant.

Sed Bocaldus astu ac simulatione nihilo inferior, eo sublato, novam urbis politiam meditabatur, in qua ipse tyrannidem summa authoritate occuparet. Itaque noctu derepente nudus è domo se projicit, magna que ac iterata vociferatione, Regem Sionis venire inclamat. Triduo postea integro elinguis jacet, nec aliter quàm calamo suam à Deo linguam teneri vincam indicat. Populo rei ex-

XXVI.
Vrbici
sua quo-
que sub-
sidia ex
Batavis
eliciunt,
sed in-
tercepta.
Quæ de-
inde ex
accolis
collecta.

XXVII.
Matth. as
ex Pisto-
re Vates
& Archi-
strategus
feliciter
pugnat,
sed cadit
denique.

XXVIII.
Bocal-
dus Va-
tes ex
Leidensi
factore,
novo va-
ticinio
Regem
se fingit.

1534. Duodecim Iudæorum constituit, & polygamiam Iudæorum in adulterio receptus, vulgat. XXIX. Bocaldus factor Rex proclamatur, & Regina cum concubinis apparatusque plane regio eligit.

1534. spectatione suspenso, denique publico edicto, tanquam à Superis hausto, enunciat singulorum fortunas in communem Christianorum usum more veteri conferendas esse, petitâ à divinis vatibus expositionis formâ. *Hac dicit Dominus, &c.* Duodecim porrò Israelis Iudices, antiquis Judæorum legibus ab oblivione vindicatis, instituit. Cùmque, haud multò post in adulterio deprehensus, magnâ quorundam offensione esset, polygamiam veterum, sub extrema Numinis in oblucentes indignatione, promulgavit. Ita passim à lasciviente plebecula maturæ, immaturæque nuptiis addictæ, repugnantes castitate ac vitâ, aut certè narium auriumque truncatione multatæ sunt, ipso Bocaldo ac Cnipe perdollingo Iudicum carnificumque munus obeuntibus.

Sed Bocaldus demum, à subornato Vate Joanne aurifabro in Regem Sionis postulatus, delectusque in cœmeterio D. Lamberti, gladium, tanquam à Deo oblatum, simulatâ licet tergiversatione accipit, Rothmannum suum interpretem nominat, quatuor à consiliis viros, pro custodia corporis, lectores duodecim, pro ministerio viginti & octo satellites deligit, rubro caruleoque serico regiè ex cultos, Regina illi comes Harmelica cum tredecim concubinis ejusdem cupiditati obnoxiiis, domi forisque adhærebat. Equos in comitatu facilè triginta serico auroque instratos ducebat. Regis essedum insigni purpuræ aurique colore ac pretio eminebat. Ipse ter in hebdomade forum conspectumque urbis ad causas litesque discernendas subibat; pretiosissimo ad talos usque defluente paludamento inter auri argentique fulgorem coruscante accinctus. Aureus per collum pectusque torques oberrabat, qui in effigie suspensi orbis ense decussatim fixum cum hac inscriptione præferret, vernaculo idiomate, *Rex justitia super omnes*, Capitis diadema ex puro conflatum auro, manusque sceptrum ejusdem metalli specie relucebat. Quiescentis, aut euntis latus hinc unus cum triplici corona adolescens; illinc alter cum gladio exerto stipabat; ut Europæos post se Reges majestate umbratili facilè relinqueret.

XXX. Lites ipse ex folio dijudicat, ac subinde reliquis publicè in mensa ut Christus discipulis, servit, panem vinumque tribuens, mittitque in orbem Apostolos ad prædicandum.

Post auditas dijudicatasque lites, ad saltum nonnunquam cives oblectaturus descendit, nonnunquam convocato ad latissimam summi templi aream populo, cœnam ex induratis recentibusque carnibus ac cocto Zytho ministrabat, quam denique fracto ipse distributoque omnibus per se Reginasque suas pane haustuque claudebat, his verbis, *Accipite & manducate, &c.* ut mensæ Dominicæ imaginem gustumque subditis exhiberet. Sub has epulas, tandem placuit delectos in orbem univèsum Evangelii sui præcones destinare; quòd ex hac rediviva Sione tanquam mundi Domina, salutem in omnes latè gentes imperiumque suum propagandum constanter assereret. Itaque unâ legatione octo & viginti quaquaversum dimissi, qui Apostolico munere sedulo, mortis etiam discrimine posthabito, fungerentur. Hi plerique intercepti, tam se insanire seriò ostenderunt; ut nullis etiam suppliciis, à bruto perfidiæ errore depelli potuerint. Unus Gravius ab Episcopo interceptus commutatâ in saniolem fraudem malitiâ ad urbem se recepit; ut exploratis obsessorum consiliis ac viribus, de iis opportunè Antistiti referret.

Alii tamen in Hollandiam Prophetæ submissi, magis ex voluntate rem agunt. Ghelius in primis, qui Amstelrodami acceptus, nec parvis suarum partium accessionibus fretus, denique audaci consilio Mariam Belgii moderatricem addit, personamque jam olim Frisico tumultu notam fatetur, seque Monasterium facile Imperatori traditurum pollicetur, si factorum venia, facultasque apud Batavos morandi fiat. Nec gravatè obtinuit, proinde, apertam jam lucem Amstelrodami nihil reformidans, in signem sibi perditorum suæque factionis hominum manum adjungit, quâ non jam ille Monasterium, sed Amstelrodamum noctu aggreditur. Hi occupatâ ex voto curiâ, signum, ære campano conjuratis per urbem dandum, edere, ob amotum casu funem, non poterant, ita paucitate sua, & viribus impares interneccione omnes seditiōnem luerunt. Harlemii nonnulli ejus sectæ homines, tanquam Deo familiares ac proximi, inter nefariæ superstitionis otia, ex summis ædium tectis, alimenta de cælo præstolabantur.

Nec minùs inter hæc stultè Monasterii se à Superis etiam in libertatem vindicandos sperabant; ut pertinacissimè iccirco, cum hoste foris ac cum extrema rerum penuria domi conflictarentur, aliâ aliâque exspectatione, ac spe, à subdolo Rege ad omnem patientiam obdurati. Emissa ex urbe Hilla est Frisici sanguinis mulier, quæ, velut altera Juditha, Principis sese caput ad urbem relaturam sperabat, instructa hunc in finem tenui ex lino subuculâ pestilenti veneno illitâ, quo se donatum Episcopum manibus immolaturam credebat; sed fraude jam per transfugam cognitâ, atrocissimis temeritatem suppliciiis absolvit. Ejusmodi delusionibus miserimæ plebeculæ diu impositum; dum per infames murium infantiumque epulas implacabilem gulæ rabiem utcunque componerent, extremasque humanarum rerum calamitates, jam etiam nolentes, interque armatorum manus constricti, tolerarent, cum interim libertatem de cælo vanis Bocaldi promissis lactati, insani mortales propediem semper exspectarent, exemploque docerent, à vera semel religione deflectentibus, aut spem immodicam, aut nullam relinqui. Vitia etiam servire pro virtutibus, cum patientiæ ac constantiæ loco pervicaciam amplectantur.

Interea obsidione jam in alterum annum extractâ, non nemo transfugarum, exploratis circa urbem fossis, ac postulatis ab Episcopo sociis quadringentis, noctu foveas murosque felici conatu superat, unamque urbis portam, custodiis truncidatis, invadit, unde immisso milite atque ad summæ ædis campum traducto (ubi intra munitionum receptacula sese Anabaptistæ defendebant) atroci certamine magna sectariorum pars confecta est, atque in autores portentosæ conjurationis inquisitum, quorum, cum Bocaldo ex turris latibulis producto, duo præcipui Cnipperdollingus & Crechtingus ad Principem adducti, spectaculum omnibus, tum improbitatis, tum extremæ inter exquisita supplicia pertinaciæ dederrunt. Nullum Bocaldus Antistiti honorem deferrebat, sed ut famulum de trivio compellabat Francisci nomine, multumque sibi debere assererat, quod nullis ante munitionibus instructam contra vim tam egregiè urbem eduxerit. Possè se etiamnum utilissimam illi navare operam, si craticulato inclusum carceri per orbem

1534
In Hollandiam
missi, de-
cepta Ma-
ria Belgii
guberna-
trix, pen-
nè Am-
ste, rod-
amum in-
tercep-
te.

XXXII.
Cum
Mon-
asterium
obsidio-
ne arcta
premere-
tur, Hilla
tanquam
altera Ju-
dith e-
gressâ, E-
piscopo
inclusum
veneno
illitum,
sed pro-
dita, ob-
tulit.

XXIII.
Urbs de-
nique
occupat-
ur & au-
tores se-
ditionis
novo
supplicio
multati.

1585. bem novum hunc Regem Sionis spectandum circumferat, eâ lege, ut spectator quilibet festertium pendat. Cui Princeps, consilium se accepturum, dixit, atque ex summa ædis Lambertinæ turri ad totius, non urbis modo, sed & orbis affluētis spectaculum ex ferrea cavea suspensurum recepit, quod exusto sensim, candentibus in foro laminis, unâ cum sociis, homini ad æternam facti memoriam accidit; ut pendentes hodie dum ex turri caveæ testantur. Quanquam & aurea etiamnum numismata Regis imagine insignita cum inscriptione *Rex Sion*, in manibus hominum spectaverim, dum hæc celebri illo anni MDCXLV Comitiorum tempore hac in urbe præsens scriberem. Ita post luctuosissimæ seditionis tragœdiam à principio superioris in quinti & trigelimi anni Junium productam. Deniq; ut *graves morbi diuturni plerumque non sunt*, ab omni respirare urbs hæresi atque ad pristina sese pietatis ac religionis vestigia cœpit recipere, nunquam post acceptam semel urbe Lutheranorum superstitionem, tam facilè ad sanitatem reducenda, nisi tam insano Anabaptismi paroxysmo brevi tempore laborasset: Ita *unum aliquando malum alterius est remedium*. Nec mirum eò sensim amentia prolabi potuisse perspicacis animi gentem, quæ, ubi recepto illo mutata religionis principio, quo quisque ex Scriptura S. capita veræ fidei definire conabatur, singulos per diversas rapi vias conspiciebat, cum Anabaptistis, ad interni spiritus definitionem omnia revocantibus sentire maluit: cum hic solus inexpugnabilis; ille verò Scripturæ definientis sensus, propter variarum sententiarum fecunditatem contra adversarios non possit sustineri.

XXXIV.
Italia ab
hæresi
intacta
novum
Pontifi-
cem ac-
cipit.

Dum illa hæresum passim invalescentium tempestas Europam latè quatit, sola Hispania Italiaque, insigni suorum Principum vigilantia curaque præmunita, nullam cladem acceperunt, aucto etiam religionis studio, velut collecto intensoque per vicinum frigus igne, severam instituerunt in omnem hæresin inquisitionem, alieno cauti periculo, & damnis feliciores. Nec sanè in administrata bene Rep. *lues illa perfidia facile adhærescit, quæ, ut corporum contagio, vulgus ante plerumque quàm Proceres corripit, & à malis serè moribus, tanquam acre corrupto, principium ducit*. Roma superiori anno Clementem longis morbi difficultatibus fractum amiserat, magnâ prudentiæ æquitatisque famâ celebratum, postquam jactatæ dudum patriæ pacem restitisset. Successit illi Alexander Farnesius Romanæ pietatis ac familiæ hæres laudatissimus, Pauli tertii nomine, quem non suffragiorum sorte, sed unanimi totius senatus consensione electum, urbs latissimis animis vocibusque ad Vaticanam domum profecuta est; quod post tredecim Pontificiæ dignitatis viros, & integri seculi periodum sedes à Romani denique sanguinis Principe rursus occupata esset.

XXXV.
Barbarossa
potentissimi
ma classe
astuque
Tuncta-

Cœperant res ab Auria in Peloponneso erectæ, egregièque alterâ post expeditione defensione, tandem deficientibus, inter hostium perpetuos assultus, Hispanis ad Solimannum rursus, desertâ Corone, deflectere. Cùmque Hariadenus Barbarossa ex humili pirata, fortunæ virtutumque auspiciis, ad summum classis Turcicæ imperium, eâ spe, admissus esset; ut Africæ subjugandæ vias rationesque exempli-
num regnum, ejecto Mulcaise Rege, pro Turca occupat,

plicaret. Arte illud suâ potentiâque barbarorum fretus, ita feliciter executus est; ut ante expectationem hostile solum, ante pugnam victoriam occupaverit. Præcipuum illic Regnum, veteris Carthaginis loco, Tunetanus Rex Muleasses obtinebat, ex Mahomete duorum & viginti filiorum patre, ipse cum altero superstes, nam germanos octodecim sub parentis fata, immitis frater, vel acerba nece sustulerat, vel exustis ferro oculis regno inutiles fecerat; ne quem ex illis haberet potentiâ insidiatorem. Pari crudelitate in gravissimos Procerum defævicum est; ut infami tyrannide, non suorum modò odiis, sed & exterorum quoq; justissimâ indignatione imperii sui fortunam oneraverit. Igitur Roscetem unum ex Muleassis fratribus immanitati hominis fugâ subductum, Barbarossa sibi adjunctum fingit, ut, spe illius in Regnum sufficiens, faciliores Pænorum ad deditiorem animos impelleret.

Nec se fellit astus, nam postquam centum propè triremium classe per Tyrrenum mare Italiæ Hispaniæque oras allapsus, ingentem latè terrorem stragemq; miserandam Christianorum dedisset, versis ex improvise in Africam velis. Muleassem nihil hostile metuentem, ac navigationis specie delusum, facile tanto armorum strepitu violentiâque oppressit. Siquidem primum venientis impetum Utica non diu sustinuit, unde Tunetum digressus Roscete in spem regni proposito, non magno labore gentis animos, jam etiam metu percussos, eò adduxit, ut Muleasse repudiato, Roscetem Barbarossamque admitterent; sed ubi recepto intra mœnia Barbaro Roscetem non abesse modò, sed & Byzantii inter vincula detentum intelligerent, dolore atque indignatione concitati, inexpectatam omnibus perfidiam armis nequicquam ulcisci sunt conati. Quam audaciam cum trium facile millium clade luisent, denique hostili astu potentiâque oppressi, Solimanno sese juramento addixerunt. Hanc rerum inclinationem pronæ reliquorum per Numidiam oppidorum voluntates secuta, brevi universam illam Africani imperii oram Ottomannico nomini adjunxerunt.

Muleasses profugus ab avunculo Dorace vicinæ gentis regulo, haud longè Constantinâ urbe receptus, regisque sumptibus alitus est: dum postulatis Caesar subsidii adesset. Hic enim cum intelligeret, quantum ab audaci immensisque viribus subnixo hoste Barbarossa Italiæ Hispaniæque periculi immineret, omniconatu Muleassen in amissam regni possessionem reducendum statuit. Præsertim cum ille se Imperatori tributarium, hoc accepto beneficio, addiceret. Igitur conditis in Hispania ultimæ voluntatis tabulis, regniq; administratione penes uxorem, jam prole gravem, relicta, Barcelonam contendit, collectâque ibidem, ex Belgis Lusitanisque classe, quadriremem, quam adduxerat eodem, cum duarum & viginti triremium apparatu Andreas Auria, sub Maii exitum conscendit, ac dierum tredecim navigatione Calarim Sardinia appulit, ubi cognovit Germanos, Hispanos, Italosque milites, cum Pontificiis & Procerum Melitenium triremibus arma opesque in hoc bellum conferentibus, eo numero confluisse, ut juncti secum septingentarum navium classem onerariæ bellicæque unâ conficerent. Postquam soluta est quarto & decimo Junii die classis, posttridie sese spe-

lovinel.
34 & 55.
Anton de
ver: Fi-
gueroa in
vita Ca-
rolæ.

XXXVI.
Pro Mu-
leasse re-
st tuen-
do in-
genti
classe
Carolus
Imp. in
Africam
navigat.

5535

Antibus Africa, hostiumque ex promontoriis ignes aperiebant.

XXXVII
Barbarossa
terrestri,
quam
mariti-
ma de-
fensione
mauult
occurrere,
sue
essu pri-
mo felici

Cæsar, cum propius Guletam, maritimam Africa urbem, classem admovisset, ac Barbarossam, ut speraverat, obvium frustra expectasset, duo exploratoria Gallorum navigia Tuneto Massiliam petentia occupat, ex quibus, tum Forestii, Francisci Gallorum Regis Legati, conjuncta cum Barbarossa, in muniendis opportunè contra vim urbibus consilia, tum hostis terrestri potius quam maritimo prælio fortunam belli experturi decreta intelligit. Terrebat magnopere tyrannum ipsa Cæsaris præsentia, quem temerè hostilis peregrinæque regionis oram minimè subitum apparebat, nec rediturum sine insigni aliquo facinore, ac digna tantæ famæ nominisque gloria. Collegit tamen quantum per festinationem licuit, Afrorum ac Numidarum centum ferè millium copias, quibus ipse selectas Janizerorum cohortes, totius militiæ robur, addiderat, his se, minutioribus dimicationibus potius, quam totis castris Cæsaris potentiam attriturum existimabat. Nec prima initia votum expectationemque fefellere; postquam enim Cæsarianorum castra, aliquot expugnatis munitionibus, Guletam, & propinquitate, & armis premerent, semel Itali, iterumque Hispani suis dejecti propugnaculis; illi Sarnensem, hi Mendozam post se Ducem, cum insigni detrimento, reliquere.

XXXVIII.
Caroli in
bello e-
ximia
virtus.

Quamquam utcunque repozita clades, quod præter Vastium, expertissimum Ducem, Cæsar ipse in omnem occasionem vigil, interque ipsas volitantium Numidarum turmas, majestatis ac discriminum negligens, locorum hostiumque præsidia inspiceret, quamvis sui illum periculorum publicæque salutis commemoratione nequicquam à minorum Ducum officiis revocarent: verum Carolus, ut turpe est militi ad propinquum jaculorum stridorem caput subducere jita exercitum inter adversariorum impetus suo nudare capite noluit, ne cum declinaret periculum, timere videretur. Barbarossa, præter urbanas copias, proximis olivetis ingentem hominum multitudinem condiderat, in quibus Numidæ, velox insidiosumque militum genus, repentinis incertisque nostros præliis fatigabant. Huc Cæsar ipse profectus, cæcis faciliè sexaginta Turcarum, ceteros loco ac tormentorum custodiâ depulit, Mago Sacerdote frustra ante barbarorum castra superstioso ululatu, sparsisque in execrationem Christianorum syngraphis, suos protegente; cum ipse inter reliquos prima caderet Martis victima, ac signatis cruore chartis imperatoriæ virtuti testimonium relinqueret.

XXXIX
Muleas-
fis Regis
in castra
Cæsaris
adventus
& habi-
tus.

Muleas postea, non magno ducentorum hominum comitatu, ad castra Cæsaris penetravit. Proceri corporis barbarus, obfusco militarique vultu, sed obliquâ oculorum acie, parum grato, qui, ut erat mitrato capite, talarique in veste Cæsaris throno insidentis dexteram exosculatus, ac deinde juxtâ humo tapetibus instratâ receptus, collectis illic, more patrio, cruribus, per interpretem Cæsarem ita allocutus est; ut & gratiam debere se illi ostenderet, & beneficio responsurum abundè polliceretur.

XL
Guleta
per vim
expug-

Maturandum porò existimabat Imperator, extremisque Guletam pertentandam viribus, ideoque Mense Julio admotâ per Oceanum classe, eductisque terrâ per frontes propugnaculorû tormentis ab auroa ad inclinantem jam prope diem

diem tantâ vi numeroque globorum concussa sunt urbis mœnia, ut inter terribilem tormentorum fragorem mare exæstuarè spumis ac fluctibus, terra sub pedibus dehiscere crederetur, dum urbs muris propugnaculisque nudata latissimis ruinis aditum panderet. Tum verò triginta virorum millia Cæsaris præsentia ac cohortatione animata, pleno sese agmine per fossas mœniaque in urbem effundunt, quorum virtutem barbari cum diu sustinere non possent, aut averfis sese Guletæ portis in fugam effundunt; aut ferro morteque præoccupati, stationem vitamque deserunt. Sinas prædiciariæ militiæ Princeps ponte in oppositam continentem, indeque Tunetum abiit. Ingentem urbis prædam nobilitarunt quadraginta bellici apparatus tormenta, & centum quinquaginta navium classis à Barbarossa in sinum Guletanum subducta, cetera militarium laborum præmia spoliisque fuere.

Post impositum urbi sexcentorum militum præsidium, Cæsar sine cunctatione Tunetum paucorum dierum itinere contendit, instructâ, atque ad hostem ubiq; excipiendum paratâ acie. Ipse, nunc inter primos pedestris militiæ ordines cataphractus, ferreâq; manum clavâ armatus, vehebatur; nunc juxta equitum phalangas, post Christi, sibi in crucis signo prælati, imaginem, equo iberico ferebatur, omnesque cum verborum, tum vultûs alacritate ad egregiam patiendi audendique virtutem obfirmabat. Peditatus Germanicus, inter scloperariorum Hispanicæ Italicæque militiæ ordines, cum tormentis atque impedimentis medium obtinebat campum, ante quos equites, suas in turmas distributi, incedebant. Haud procul Tuneto Barbarossa centum Afrorum Numidarumque millia, inter obvia Cæsarianis oliveta, disposuerat. His, Turcici exercitus robora, decem millia peditum adjecerat. Quibus cum paratâ occurrerent acie Christianorum copiarum, ingens ex dispositis circa tormentis pilarum in eos vis effusa est, quæ terrore majori, quàm damno in militem desaxiret. Substituerunt imperterrita Christianorum agmina, ac denique suadente Vastio, ac probante Cæsare; ne expectato quidem tormentorum apparatu in hostem pedes manusque concitant, qui cum hastatas Germanorum cohortes horrerent cominûs, ut qui inermes ad omnem ictum patebant, eminens verò terribili glandium procellâ per scloperarios obruerentur, effusâ retrò fugâ, & tormentorum ordines, & relictos in acie Turcarum Janizeros destituunt, qui, pro veteri nominis dignitate, pugnaturi substitere; sed cum virtute numeroque impares hostili passim ferro occumberent, Barbarossam pudore metuque confusum, ad suburbanos muros consequuntur.

Is cum se urbi minimè crederet, inter spem timoremque anxius, statuit, & ultionis capiendæ & subsidii à Cæsare avertendi cupiditate, ingentem captivorum quam arci ex Christianis incluserat, multitudinem igne subjecto perdere. Quod extremum desperatæ crudelitatis consilium vix tandem Sinas Judæus barbaro dissuasit, sparsus tamen jam concepti facinoris rumor duos Christiani sanguinis inter Turcas liberos Medelinum Hispanum, & Cataream Dalmatam popularium miseratione tactos ad consilium opemque communicandam impulit. Servi postquam, instrumentis ad solvendos compedes subministratis, in libertatem se

1537.
natur, &
præda
ingens
captiva

XL.
Tunetum
instructâ
acie Ca-
rolus pe-
tit, ho-
stemque
profligat.

XLII.
Tunetum
à capti-
vis Chri-
stianis, in
libertate
affertis,
Carolo
ad suspi-
cium ac-
curreati
traditur
ac spoliatur.

1535. vendicassent, eiectionis arcis praesidibus, armamentario potiti, Barbarossam, aditum deinde vi frustra precibusque tentantem, non ab arce tantum, sed ab urbe ac regione tota profugum avertunt. Signa vero ex altiori loco Caesarianis occupatae arcis exhibent. Caesar ubi hostem in fugam sese conjicere animadverteret, urbis moenibus exercitum admovet, qua ultro receptus, obstare tamen, licet deprecante Muleasse, non potuit, quin avidissimo praedarum militi, nudoque ac laboribus exhausto locupletissima civitatis spolia indulgeret. Uni Vastio triginta facile aureorum nummum millia ex arcis cisterna extracta obvenere, aliis quinquaginta; aliis etiam centum fere millia ejusdem aëris in praedam cessere. Servorum viginti millia singulis a Caesare vestimentis donata, libertatem etiam navatae fideliter operae pretium habuerunt. Arx omni tormentorum genere, armorumque instructa varietate ac copia erat, inter quae gallicis etiam insignibus conspicua servabantur, ex infelici ante annos trecentos S. Ludovici expeditione, ejusdemque urbis obsidione apud barbaros relicta.

XLIII.
Muleasse
restituto
in regno,
Caesar
languen-
tem mor-
bis exer-
citum in
Siciliam
reducit,
ac dimittit.

XLIV.
Reforma-
tione in
Sicilia
iudicis
Caesar
Ferdinandum
Gonzagam
Prorege
illi praefi-
cit, &
Sphortiam
mortuo
Gallos
immine-
re Insu-
briae co-
gnoscit.
L. V. 1003
Bellarius
l. 4. de
1011.

Sub Julii denique exitum Muleasses suum in solium restitutus est, binique tantum in censum annuum imperati falcones ac pernices equi, praeter solvenda Guletano Caesaris praesidio stipendia. Jam se Hipponem celebrem D. Augustini domicilio urbem, atque hinc denique Algerium Barbarossa receperat, quo suum Caesar hostem non dubia victoria persecutus esset, nisi insolentia caeli expugnata militum valetudo, noxium alvi profuvium per exercitum vulgasset. Igitur ne Superis oblectari videretur, partamque gloriam mora forte inutili, suorumque interitu corrumpere, classem pro reditu instruit, Guletam Bernardinum de Mendoza cum mille Hispanorum praesidio, ac triremibus decem, sub Antonii Auria imperio relinquit. Mox, Lusitanis abs se dimissis, ipse Drepanum in Siciliam contendit; ubi persolutis militi stipendiis, discedendi facultatem plerisque fecit, tantum veteranae militiae Hispanos, & duo Germanorum millia sub signis retinuit.

Siciliam deinde Caesar, eximia illum liberalitate excipientem, ab iniqua iudiciorum tyrannide, castigatis erroribus legibusque instauratis, vindicat, ac Ferdinandum Gonzagam, egregie haec cum Caesare militiae perfunctum, Proregis auctoritate illis praeficit. Vix Siciliam ex Africa victor attigerat Carolus; cum Franciscum Sphortiam principatu ac vita abiisse intelligit. Nova erat ambitionis bellorumque materies vacans capite Insubria. Franciscus enim Galliae Rex antiquo hereditatis jure retrò a Valentina Comite (ut supra meminimus) ducto, tum Maximiliani Caesaris indulto tabulisque, Ludovico Regi concessis, fretus, Cisalpinæ Galliae possessionem armis sibi postliminio adeundam censebat. Sed & religio illi erat, primum videri, qui pacem cum Caesare initam manifestam injuriam violaret. Arte igitur utendum ratus, a Carolo Sabauda Niceam, aëre, quo olim oppignorata steterat, redimendam extorquere statuit; ut stricto per alienum latus in Caesarem ferro viam Mediolano occupando idoneam sterneret. Erat Sabaudus Franciscus avunculus vir æquus, neque gravatè cessurus urbem, sed Lusitana uxor suo illum amore ad Caesaris favorem inflexerat; ut proinde nisi ejus

consensu, aut offensione, Niceæ possessionem opportuno contra Gallum munito abire non posset.

Hunc igitur de improviso Galli Duce Philippo Sciabotto aggressi, transalpinis facile Allobrogum oppidis eiecerunt, qui deinde superatis Alpibus Taurino, Fossano, Penarolo, Gherioque expugnato Vercellis imminabant; nisi Antonius Leva curreatem victoriarum impetum extractis Mediolano copiis non nihil retardasset. Sed & Joannis Lotharingæ Cardinalis, abs Rege pacis causâ ad Cæsarem Romam destinati, autoritas, Philippi successibus obfuit; cum mone- ret, quietis tantisper armis citra Duriam annum sese contineret, ne ab interrito Cæsare, & cogi nolente pacem magis extorquere velle, quàm rogare videantur. Vix ea sibi persuadere Philippus est passus, cessit tamen viri magis auctoritate, quàm rationum pondere inflexus, tantâ Ducum militumque suorum indignatione, ut conculcatis fractisque passim armis, probrosâ detestatione Philippum execrarentur, qui tam certas victorias incertâ spe pacis corrumperet. Et verò ubi postea pacis expectatione dejecti omnes, Imperator Gallia visceribus arma inferret, prodicionis suspitione oneratus Dux, post facultates, honoremque ademptum, vitâ etiam caruisset; nisi uxoris cum Rege affinitas supra invidiam valuisset.

Interea Neapolis Cæsarem hibernis feriis complexa, omni humanitate colebat, nec ille injucundum hoc sibi otium effluere passus, equestribus ludis ac illustrium personarum choreis eò liberaliùs indulgit, quòd à felicitis belli laboribus, ad destinatas cum Alexandro Medices Margaritæ Filia nuptias celebrandas venisset. Sed hanc animi remissionem novis mox belli consiliis interturbavit, neque enim ad summa natis ingeniis inter quietem ipsam diu locus est, vasto simillimis oceano, qui crebros magnosque, tam ad utilitatem, quàm perniciem multorum, motus patitur.

Romæ inter utriusque partis Legatos Imperatorios & Regios, autore sequen- troque Pontifice maximo Paulo III. pacis consilia agitabantur. Hinc Granvel- lanus Cæsarianarum; illinc Velleius Regiarum partium de pacis legibus disce- prabant. Ille ad tria revocabat capita, de quibus Regiam definitionem Cæsar postularet. Primum erat de bello, consiliis armisque communicatis, Turcæ inferen- do, eâ lege, ut onera fructumque belli ex æquo partirentur. Alterum de religio- ne Christianâ per Europam atque imprimis Angliam aut collapsâ, aut ad rui- nam spectante, ab interitu utriusque viribus revocandâ, eâ belli moderatione à Cæsare præscribendâ, quâ, & utilitati publicæ & auctoritati regiæ optimè con- sultum esset. Tertium Italia tranquillitatem complectebatur, quam, nisi Rex Sa- baudo parceret, Genuâ abiret, Mediolanum Engolismensi, præ Aureliano Duce concederet, frustra expectari assererat. Neque enim Imperator tantum de Italia æmulo potentissimo concedendum est arbitratus, ne his terminis non quieturo Regi viam ad cetera pronam aperiret. Velleius mente Francisci ante exploratâ, tandem in duorum capitum postulatis Imperatori Regem accessurum declara- bat; unum polcere, ne Aurelianum Filium Mediolano excludat. Id si admittat,

153d.

XLV.
Sciabot-
tus Dux
Gall. spe
Cæsaris
conci-
liandi
cursum
victoria-
rum ab-
rumpit;
sed falli-
tur.

XLVI.
De pace
Romæ,
quibus
consiliis,
legibus-
que cor-
ram Pon-
tificæ
Paulo 3.
actum
sit,

1536.

vicissim jure suo, quòd in Neapolitanum regnum possideat ultrò cessurum, additurum etiam Cæsari nummum aureorum millia 400. effecturumque, ut per Germaniam Ferdinandus Cæsaris frater Romanorum Regis titulum à Principibus, hætenus in vitis, obtineat. Cum Sabauda tamen, nisi alienâ hereditate abeat, armorum periculo disceptaturum.

XLVII. Sub hæc Idibus Aprilis Cæsar triumphali apparatu omniumq; ordinum gratulatione Romam ingressus, ad Basilicam D. Petri à Pontifice mitrato excipitur, ac deinde post vota ad Principis Apostolorum sepulchrum persoluta, eam partem Vaticanæ domus subiit, quæ, auro ac marmore illustris, olim ab Alexandro sexto Pontifice Carolo Gallia Regi, hospitali munificentia, instructa fuerat. Alterum penè diem cum Pontifice in privatarum publicarumque rerum consiliis absumpsit. Paschalibus deinde festis pietatem impendio coluit, abjectus solenni Dominicæ cænæ die, ad pauperum 12. extergendos pedes, quos non minùs suâ humanitate, quàm liberalitate recreavit, argentea suppellectili, ex qua eis cibum ministrârat, in eosdem divisâ. Die verò resurgenti Christo sacrâ imperatoris ornamentis decorus, Pontifici divinis operanti minister adstitit, ac deinde in proximo conclavi, quo à sacrificio solennem cultum positurus recipitur Pontifex, in circumfusa Legatorum Principum Cardinaliumque corona, Orationem in hanc sententiam Hispanico sermone orditur.

XLVIII. * Quibus de causis, Sanctissime Pater, ac Principes illustrissimi, huc Romam accesserim, vobis hodie aperiendum duxi; ut intelligant omnes, non bellorum, sed pacis voluntate Europam me repetere. Exterarum gentium prædones, nostris in festos regionibus, non tantum ab Italia oris, sed & regnis suis ejeci, ut tranquillitatem Europæ certiore facerem, ut religionis nostræ hostes, non à vita fortunisque Christianorum; sed & spe sua, ultionisque potestate amoverem. Atque utinam mecum omnes Europæ Principes, utinam Gallia Reges, arma toties in Christianorum jugulum stricta, neque sat digno cruentata sanguine, mecum in Maurorum Turcarumque excidium verterent, non ad illam vastitatem squaloremque, illa terrarum domina, Europa vergeret. Scimus quanto studio felicissima memoria majores nostri Leo Pontifex atque Imperator Maximilianus hoc egerint, quando nos deinde opere id ipsum verbis factisque omnibus moliti simus; ut, collatis armis viribusque, Turcarum vis atq; insolentia quotidie nobis gravior, ante ruinam nostram, opprimeretur; ut hæret per Germaniam jam, Angliamque adultæ, per Galliam non obscuris incrementis enascenti, tum pro se quisque, tum ope vicissim communicatâ tempestivè occurreretur, ne robusto jam incurabilique malo sera nequicquam remedia postulerentur. Sed, pro dolor, fatalia exercemus odia, mutuis ambitionibus distracti, Europæ Principes, non jam pro religione ac fide, pro aris templisque Divorum immortalium; sed pro silvis ac montibus, pro vallis terminisque regnorum propagandis suscepta dimicatio est. Nihil de nomine atque existimatione nostra cedendum alteri, pro inanibus sæpè titulis, & rerum momentis, vento levioribus, exitiali ferro concurritur, opprimuntur subditi, exhauriuntur regiones & oppida, humana divinaque leges improbâ temeritate calcantur; ut vel Regum satietur invidia, vel cupiditas expleatur. In hos ego, si quando impegerim scopulos, reprehensionem nullius morabor. Illius certè voluntatis conscientiam testem circumfero, quæ eam semper votis pacem complexa est, quæ Europam ad

tran-

tranquillitatem composita, Asia Africaque nostris armis contremere, utrum rectè, illi judicent, qui quantum inter Christianam barbaramque sanguinem; mansuetudinem nostram & illorum immanitatem, fidem nostram, illorumque perfidiam interfit, non ignorant. Felices enim verò nos, & opibus auctiores, & virtutibus meliores, si possessionibus nostris ejicere potius barbaros, quam suis amicos cuperemus; si religionis nostrae arces, munimenta fidei, Christianorum avitas sedes, armis junctis occupatas, liberis ac posteris nostris fruendas transmitteremus. Eset profectò in armis communibus decus, in praeliis equitas, in victoriis gloria; nunc arma cum perfidia sumimus, cum dedecore circumferimus, cum injuria infligimus, cum ignominia deponimus. Date veniam, ò Principes, si animi mei sententiam liberè enuntiem. Franciscus Gallia Rex est, qui tam laudabilis propositi susceptas à multis cogitationes maximè evertit, cujus tamen amicitia, inter prima regnandi exordia, omnia posthabuit; ad eò etiam, ut avo Maximiliano contra invasorem Insubria Regem adherescere noluerim, ne pietatem colere cum fidei detrimento viderer, ac sanguini plus tribuere, quam fœderi. Sed enim, ubi me sibi, Romani Imperij dignitate, prælatus Franciscus animadverteret, tum invidia odioque stimulante Marcanum in Belgio, Navarraeum in Hispania, Henricum in Anglia, Clementem Pontificem, aliosque in Italia Principes infestis artibus armisque concitavit. Quae machinationes cum infelici denique eventu in caput auctoris reciderent, meaque inter manus constrictus hostis teneretur, nihil magis egi, quam ne inimicum à me dimitterem, nisique devincirem legibus, quibus, & equitas, & pax fulciretur. Sed indulta libertatis gratiam ad funesta rursus armorum consilia vertit, fidei suae humanitatisque nostra prorsus immemor. Iterum tamen pacis studio impulsus mitioribus longè fœderum conditionibus me illi Cameraci obstrinxi, ut omnia me, praeter Christianorum bella, cupere orbis intelligeret. At postquam obsides recepit liberos, quanam obsecro Regis fides, eò praesertim tempore, quo aversa Christianorum cervicibus arma (quod votis omnibus tam anxie satagebam) in communem hostem nostroque juratum nomini converterem? Quid enim non egit apud Saxonem, Hassum, Wirtembergicum, ut Germaniam mihi hostilibus armis rebellionem atque haeresi obstrepentem infestiorum redderet? ut aliis aliisque bellorum tempestatibus Italia tranquillitatem disturbaret? quod nemo ignorabit, nisi qui nondum animadvertit, Galliam nullis tam firmis limitibus includi posse, quos non immensa transiliat imperandi cupiditas; non illam Rheni Mosaeque fluminibus, non Alpium Pyrenaeisque montibus cobiberi: Francisci ambitionem Europa ambitu esse majorem. Interea, quo hactenus suo ad victoriam emolumento, atque ad regnum accessione Italia quies interturbata, tantumque sanguinis Christiani fusum sit, abundè intelligit, nisi carceris jam tum, damnorumque acceptorum oblivio sensum omnem calamitatis absterferit. Et verò si propriis cladibus à bello ad pacis consilia abstrahi nondum potuit, tantum promissa Sacramento firmata apud Franciscum, neque sui, neque religionis prorsus, ut reor, immemorem valere debuerant, ut juratis deinde Gallia Regibus etiam fides haberi possit. Vbi illa jam voces inter vincula manusque nostras à Francisco, Divorum etiam obtestatione interposita, enuntiate: nunquam pacis leges deinde abs illo violandas, Mediolano Burgundiâque abiturum cum posteris Regem? quid porrò abs Rege post delatam per me libertatem, praestitum his affine pollicitationibus? quam pugnancia verbi facta? ubi pacis ulla, inter hostiles unquam machinationes, cogitatio? ubi Italia Germaniaeque quies inter artes mille aliena subvertendi, inter tot in me meaque fami-

1536.
moltamento
bellorū
inter utrosque
pugnari.

Franciscum nec
captivum quis
dem ullis
legibus
adstringi
potuisse.

Protestantibus in
Germania adhaeruisse,
ut sui tantum regnum
gubernarent.

Promissam se
fuisse fidem.

1336. familiam provocatos hostes, quot neque Europa sola complectitur? Tantum abest, ut Turcarum perfidiam audaciamque reprimendam, p. & armorum conspiratione existimet; ut etiam legationibus destinatis, ne dicam promissionibus alat, excitetque. Nimirum tantam exoletam quædam, atque ab inferis veluti excitata Cisalpina Gallia aliarumque regionum jura apud Franciscum potuerunt; ut data abs se fidei, ut religionis, ut legum atque æquitaris oblitus, tam audax, temerarium, detestandumque nihil sit, quod admittere non vereatur. Nondum hætenus satis ipsi sanguinis profusum videtur, Italiam toties omninationum cruore pollutam, a Gallorum præsertim oneratam cadaveribus, jam ad novum excidium in festis armis repetit. Æstiva sibi alienis in agris designat, urbes oppidaque ad rapinam destinat. Italiam sibi, tanquam ferale cadium incendiorumque excitorum theatrum delegit. Vbi tot innocentes anima unius ambitioni ac crudelitati debeant immolari. Non ignoro, quod eorundem me scelerum arguat Franciscus, quorum illum veum facio? Nec equidem, his me pror sus eximam, non abso vram tot malis. Verum si dubio jure, si ambitione mutua, si certis innocentium ruinis, si tot hominum cadibus, si religionis neglecta exitio concurrimus, quin unius alteriusve hominis clade controversiam finimus? si arma pacis consiliis præfert; arma induat: nihil moror, atque in arenam mecum concedat, ut alterius morte lis simul jusque illud quo bella intentamus, emoriatur. Multò enim, si ita sors ferat, malim vita dejecti, quam certissimo proposito defendendi ea, quæ à Majoribus accepta. Intempestivâ liberalitate, aut indulgentiâ posteris eripienda nequaquam sunt, pro quibus conservandis tot hætenus suscepta contentiones, tot pericula adita, tantum sanguinis profusum est. Agamus igitur, & præteritis immerentium cervicibus, nostro unius discrimine, belli pacisque aleam experiamur, æquum enim est, eorum potissimum sanguine, quorum indignatione primum concitata sit, tam cruentam tragœdiam terminari.*

Præstare
suo duo-
rum,
quàm
tot inno-
centium
sanguine
litem fi-
niri.

XLIX.
Pontifex
inter Le-
gatos
Regis &
Cæsarem
medius.
pacare, &
animum
à duello
avocare
nititur.

Erat hæc oratio Cæsaris magno animi sensu vehementer inflammata, nec mediocri bile perfusa, quam concierat sugillata abs Velleio Cæsaris fides, pollicitationibus, ut ferebat, obstricta de Mediolani principatu Henrico Regis filio adjudicando. Quare nec eundem, cum Maconio ejusdem Regis Legato, responsa meditantem admisit. Pontifex verò Legatis Caroloque se medium obiciens amplexu verbisque humanissimis Cæsarem excipit.* Absit, inquit, tanto, maximorum virorum, periculo, tamque funestis cladibus pacem quari. Amplector sanè egregiam voluntatem illam, quæ salutem publicam, fidem, religionem pacis magis, quam belli artibus procurandam censes; sed ut probem illum calorem tuum, fortissimè Casar, quo te, aut Franciscum aut utrumque etiam, huic secundissimo malorum avo tam necessarium, discrimini haud dubio objicis, illud nequaquam possum. Deus vos ad majorem Europæ fortunam, ad illustriorem nominis vestri famam, ad hæreticorum, gentiumque barbararum terrorem, incolumes etiamnum esse voluit; & ut porro velit, neque sperare ego, neque orare destinam. Si bello experiri certum est, neque me hætenus industria arma vobis de manibus remove potuit, totis potius castris, quam singularibus armis concurratur. Quanquam, ne & illud fiat, paxque novis dissensionibus violetur, atque, attritis domi viribus, imbelle ac nudum latus Turcarum ferociae objiciamus, operam daturus sim, uti spero apud optimos Principes bene collocandam. Et ne communi omnium parentis officio minus opportunè candidèque fungar, neutri me parti factorem addicam. Scabo Regem inter Cæsaremque medius, & quem ad concepta odia per-

pertinaciam ad jungere videro, ei demum me, par erit, iniquiorem animum gerere, ejusque temeritatem averfari.

Nec feignius deinde hac in re verfatus eft Pontifex, quam locutus; quanquam à præfente Carolo, vim omnem in Francifcum destinante, nihil pacatum obtineri poterat. Hic enim jam totus belli meditatione occupatus feftinabat abire. Quocirca poftredie in Etruriam viâ Caffiâ properavit, Senas, totâ urbe applaudente, triumphantis specie in vectus: nec minori plaufu exceptus Florentiæ ab Alexandro Medices genere, denique Lucæ urbe opulentiâ, quam mœnibus ampliore, paribus officiis cultus, Aftam contendit, ubi Foffanum ab Antonio Leva expugnatum intelligit. Qui Cæfari, ut Italiâ relictâ in Galliam transportaret exercitum, autor imprimis extitit, reclamante ne quicquam cum aliis Vafio, atque ubi evincere non poffet, publicato etiam fcripto oppofitam fententiam vulgante, qui Gallos & multitudine copiarum & Foffani expugnatione perculfos Taurino haud difficulter ejici poffe cenfebatur.

Sed enim Cæfar immaturâ & fpe, & deliberatione Gallia regnum completus, gemino exercitu, fuo quem ducebat, alioque, quem ex Belgis Maria foror erat fubmiffura, Francifcum, ad vim tantam imparatum opprimere moliebatur. Accedebat Maflilia potiundæ fpes proditorum fide nixa, tum deinde ex Helvetiis mercenaria Gallorum fubfidia Cæfaris artificio alienata. Quare ingentibus copiis terrâ marique, illinc per Alpes diverfis itineribus, hinc à Savonæ portu Aurianâ claffe Gallia perebatur. Inter hæc Pontifex, Caroli jam antè infpectis confiliis, Francifcum periculi admonuit, fuafitque pacis leges arbitrio Cæfaris exhibitas acciperet potiùs, quam imminentis belli alex regni fui fortunam committeret.

At verò is non fuit Francifcus, qui, jufto licet metu provocatus, animum viresque defponderet. Noverat ille, quantum Gallis, pro tectis focusque decertantibus, virium adderet patriæ Regisque periclitantis incolumitas: quantum exteris nationibus defuturum efferet alieno in fole, mediosque inter hoftes, ad bella præfidium. Nihil itaque moræ, beneficiarios totamque nobilitatem ad arma vocat, castrisque ad Avineonem coactis, diftributisque opportunè per loca hoftibus adeunda præfidiis, impetum vimque metuendam retardabat. Neque feignius per Legatos Regios, tum apud Italos, tum Helvetios actum de fubfidiario milite, non perditâ operâ; Nam & Itali Gallici fautores nominis Caninicus Gonzaga, Cæfar Fregofius, aliique, in quibus Petrus Strozza Florentinus exul, & Pallavicinus, Insubrum facilè Princeps, fub Guidone Ringono Duce 8. millium numero Apenninum tranfvefti funt, fpe potiundæ Genuæ. Et Helvetiorum vis ingens fpretâ magistratuum fuorum autoritate, Gallicis pecuniis tracta, de pagis ad viginti affluxit millia, imprimis juvenus armis idonea; iniquum, veterique focietate ac federe indignum afferens, ut vicinum Regem, tot in Helvetios milites præmiis celebrem, in illo nutantis fortunæ articulo defererent, Calcemito prompto milite, ejus præfertim confilii audaciæque adminiftro. Hæc an Carolus formidaverit, incertum. Afcanium tamen Columnam, eventu non perinde facili, ad

d

pri-

1536.

L.

Carolus tamen à confilio armorum in Francifcum amovere non potuit.

LI.

Expeditionem in Galliam contra Vafii confilia molitur. *Jovius l. 36. Bellianus 6.*

LII.

Francifcus potenti adversus illum exercitu inftruitur.

1536.

primas Italiae urbes Proceresque atque ipsum adeo Pontificem, subsidiariae opis gratia destinat, seque non tam privatis adductum emolumentis, quam Italiae totius incolumitati consulentem, hoc bellum ingressum profiteretur, statuisse quietem publicam, vel ab invito Rege, extorquere, æquum propterea videri, ut Italia in belli impensarumque partem veniat.

LIII.
Pontificem
Caesarem
frustra ad
suas partes,
etiam
promissis,
tra-
ducere
conatur.

Pontificem verò Gallici foederis cum Turca initi commonefacit, * *Solimannum praesentem Siciliae atque adeo Italiae totius soribus, instructissimam classe affuturum, non dissimulandum ulterius videri, arma proinde libertatis publicae tuendae gratia in Christianae tranquillitatis turbatorem Regem secum capefferet; ne Turca, mutuis contentionibus divisae Europa in praedam offeratur.* * Addidit Mediolanensem se Principatum ad ejus voluntatem Pontificis etiam Nepotibus cesserum. Aescanius sua per viam mandata Genuensibus, Lucensibus, Florentinis, ac Senensibus exposuit, paratis ad Pontificis Caesarisque arbitrium communi tranquillitati consulere. At ille: * *Laudato Caesaris animo, quo Italiae incolumitati consultum vellet, nullam tamen illud facilius arte, quam armis ad communem quietem depositis consecuturum affirmabat. Solimanno jucundius spectaculum nullum esse posse, quam cum duos orbis Christiani maximos Principes suis se viribus atterere, suis mactare cladibus videat, ubi deinde ipse victoribus juxta ac victis dominaturum se speret. Paci igitur se, non armis Caesaris futurum, nullam mercede bellis adfuturum, Principatum omnem suae licet familiae delatum infra publicam famam ac salutem ducere, virtuti atque equitati sua nunquam defutura esse praemia, ab illis nullis se unquam pollicitationibus dimovendum.* * Potuissent haec permovere Principem cetera prudentissimum, nisi difficillimum esset animo iram atque ambitione occupato æqua suadentibus obtemperare. Neque Pontificis hic substitit diligentia, Generale Christiani orbis concilium in sequentem annum Mantuae, fertilissimam Italiae urbe, colligendum, suadente etiam Caesare, imperavit; ut fidei bellique controversias per Europam communibus suffragiis opibusque componeret.

LIV.
Caesar iteratim
Massiliam
tentat
primis
felix successibus.

Jam Caesar motis è foro Julii castris sancti Maximi Vocontiorum oppidum attingerat, necessariam etiam commeatus copiam, ex desertis fugam rusticorum villis, collectam, at brevi regio edicto cautum, ne quid in usum supervenientis hostis à profugis relinqueretur, cui rei certius exequenda submissi cum binis equitum alis & tribus peditum cohortibus Montegianus & Boissivus, ille militiam, hic genere nobilior. Nec segniter ab illis actum, aut aevta aut flammis consumpta sunt, quae venienti hosti emolumento esse possent duro agrestium subsidio, cum perderentur, ne perirent. At Caesariani levis armaturae milites à Ferdinando Gonzagaeducti, & in utrumque delati Ducem, Montegianum, Boissivumque, nequicquam certamen dissuadentem, ita post atrocem utrimque pugnam circumstetere, ut neque cladis nuntius, gladio exemptus vinculisve superesset. His auspiciis latus Caesar ad Massiliam castra promovit, ubi spe urbis prodicione dedenda frustra substitit, morbis interea per exercitum sparsis; quod commeatus pressa inopia milites, Germani praesertim, crudis fructibus mustoque ex uvibus immatura ventres farcirent, grassantique atque profusio alimenta subjicerent, Et Auria quidem ex Tolonae, abs se occupato, portu necessaria sufficere poterat, nisi

nisi obfessa per accolae itinera, & femora procul Massilia, difficultatem objecissent.

Ignoratum tamen est, quo hic fato pristina Cæsaris virtus languesceret? cur eisdem vestigiis insisterent castra? cur nihil arduum moliretur, & cum hoste mallet, quàm morbis confluere? hæsit igitur, tanquam impacta in Vadum fortunâ, neque unquam ceptorum magis pœnituit, donec quartâ jam parte legionum consumptâ, ipse denique Antonius Leva belli maximus autor fortunæ mortique adversanti succumberet, animusque Cæsaris ad victoriæ desperationem concideret. Nam & Guido Rangonus imminabat Genuâ, de qua, nisi Auria præmonitus Augustinum Spinolam subsidio destinasset, jam actû fuerat. Et Helveti numero supra Regis penè voluntatem aucto, magnâ festinatione, vexillis etiam post se relictis, aderant, ita ut, versâ subito Martis aleâ, spem Cæsaris Rex, metum Regis Cæsar occuparet: victorisque ad victum omnia transferrentur. Pari militabat successu Belgici exercitus ductor Nassavius, qui post Braiam Guisamque Picardie urbes interceptas, ad Peronam, nullo operæ pretio, muros tormentis, turresque cuniculis subverberat, hostium virtute ruinam omnem instaurante. Aderant quoque à Pontifice Legati Cardinales ad Regem alter, alter ad Cæsarem, qui armorum furorem pacis mitigarent consiliis. Tot causis inductus Cæsar quarebat, autumno jam cadente reditum, iis, quibus terrâ marique venerat itineribus.

Hæc Franciscum otiosè spectasse, Cabelloni jam oppido ad Druentiam vicinum, vel ipse admiratus est Carolus; quod novissimam afflictî præsertim exercitus partem magnis cladibus carpere licuisset. Sed non ignorabat prudens Rex abeunti potiùs hosti pontem sternendum, quàm periculoso, quod timeri poterat, certamine respirantem Gallie fortunam in discrimen vocandam. Satis ad famam gloriamque Regis erat, geminum exercitum, eumque validissimum, hinc Nassavii de Picardia, illinc Cæsaris ejectum de Provincia, parvo Gallicarû copia- rum detrimento victoriâ tantò certiori, quantò minùs cruentâ. Quam laudem cum ambigua pugnandi fortuna Rex noluit periclitari. Porrò Cæsare Genuam cum Auria triremibus advecto, vastius magnam exercitus partem sub Alpina Regione induxit, ut Gallorum illic successibus, Guidonis accessione auctis occurreret. Franciscus verò, tum ut illatas sibi clades ultimum ireret, tum ne exercitum, nullo belli emolumento, ad otium coëgisse videretur, Artes jam ingressus, Hesdinum munitissimum Belgarum oppidum, tantâ vi adortus est, ut quinquagesimo obsidionis die suæ potestatis fecerit, ac promotis inde castris præter Fanum D. Pauli Lilleriumque, Venantiam inter paludes sitam, cruentâ utrimque dimicatione occupavit, Belgis ad fera præsidia circumspicientibus. Hi tamen denique, Gallis ad sua reductis, Hesdinum incautis, si possent, rursus erepturi ad arma vocabantur, quòd hanc Carolus jacturam perquam sentiret graviter. At enim Gallorum ea fuerat cautio ac solertia, ut urbis præsidia opinione essent firmiora, ac proinde Reussius Buranusque oppido suâque spe dejecti, post fanum D. Pauli expugnatum, soloque æquatis munitioibus ad Tarvannam Morino-

LV.
Sed raris-
simè hic
fortuna
& virtus
hæsit.

LVI.
Franci-
scus ta-
men Cæ-
sarè ag-
gredi nõ
ausus, re-
dire tuto
in Italiã
passus
est.

In bello
Belgico
felices
Rex pro-
gressus
habuit.

1537.

*Fræcho-
rus tom. 3
Germ.
Bellaius
l. 8. Belc.
22. Sur.
Schlei-
danus.*

LVII.

An hoc
tempore
Franci-
scus Soli-
manni
contra
Carolū
invitari,
ambi-
guum.
Apud
Germā-
niæ Prin-
cipes cer-
tè purgat
se, &
graviter
Carolū
perfrin-
git.

*Sed Spon-
danus fa-
ctam ag-
noscit ad
hunc an.*

Quod is
barbarū
Mulcal-
sen juvet
qui Fer-
dinandus
fratrem
in Pan-
nōtia
destituit.
Ostendit
te para-
tum ob-
tulisse
Cæsari
adversus

rum urbem castra viresque omnes admoverint, eo quidem eventu, ut Gallorum rursus, nocturno transitu com meatum præsidiaque inferentium, delusi industria, retrò domum abscesserint. Quanquam sine clade hanc Galli felicitatem non occupaverint, dum enim ab urbe reduces, fortiùs quàm prudentiùs sese prælio obijciunt, circumventi hostium multitudine, plerique cum Duce Hanibaldo aut ferro vitam, aut vinculis libertatem amiserunt, ancipiti existimatione, inter victos an victores censendi essent? cum salutem, quam aliis attulissent aversâ sibi felicitate perderent.

Memorant deinde horum temporum Scriptores Belcarius ac Jovius Franciscum Regem destinato ad Turcam Legato Joanne Foreltio Solimannum adversus Carolum ingenti expeditione in Italiam pertraxisse. Rem quæ ob facinoris gravitatem & insanum vindictæ consilium, fidem in tam Christiano Principe propemodum superet, cum per exemplorum veritatem ex Bizantinis Imperatoribus ac Pannoniæ Waivodis ignorare non potuerit, quo præmio Turcarum auxilia implorentur. Certè Rex datis Smalcaldiam ad fœderatos Germaniæ Principes ipsūque Pontificem litteris scriptisque apologeticis hanc à se facti existimationem famamque amolitur, earumque omnium, quarum Romæ à Carolo injuriarum accusatus fuerat, vim ac machinationem in Carolū detorquet.

* Hunc pro impurissimo crudelissimoque Tunetana gentis Tyranno tantam suscepisse belli molem, nullo quidem alio rerum emolumento, quàm ut lace situm suis in sedibus Solimannum vindictæ cupiditate adversus Christianos acerbius inflammaret, ac deinde in aliena innocentium capita provocatam Turcarum immanitatem derivaret. Si tanto Cæsar æstuet adversus hujus Tyranni barbariem depugnandi ardore, cur opportunis nuper odiis armisq; cum illum in Austria ante oculos manusque spectaret, usus non sit? cur degeneri potiùs consilio hostile tergum, quàm vultum intueri maluerit? Veteres Catholicorum in Pannonia sedes, ab immaniſſimo inſeſſo hoste, tam fœdo omnibusque Christianis luctuoso exemplo deseruerit & barbaro magis Punicaque fraudis homini, quàm Ferdinando fratri Ecclesiæque inter extremam hostium tyrannidem destituta auxilia præstiterit. Enimverò hic in ipsa illi meridie illud obtenta semper pietatis religionisque velum excidisse observatum est, qui nisi spes aliqua præda regni que alieni effulgeat, nisi in Europa viscera cognatosque Reges ferarum stringatur, bellicus ille animi ardor, tanquam affusa frigida, restinguitur. Satis interea existimat, si in Gallos, quos immortalibus tantum prosequitur odiis, factorum suorum invidiam ut cunque exoneret. Nimirum nos illi sumus, qui tot à Christianorum Rep. in juratum Europæ hostem conspirante, soli desuimus, postulata denegavimus præsidia, contra barbaros absentis novas per Italiam bellorum insidias adornamus? Argentum à nobis poscebat Carolus cum adversus Solimannum iret. Obtulimus militem, eumque, ne minus fideret, Germanum: nummularij enim Reges non sumus, sed ferrum nobis in hostes pro amicis promptum est. Nos machinari adversus Insubriam nova comminiscatur, ut cum Solimanni vires meticulose declinaret, aliena obtentu ignominia proprium dedecus calumniose obtegeret. Nunc iterum ex Africa redux, ut otiosam in me meosque bellorum turbam concitaret, ferre non potuit aquisima à nobis illata Sabaudia arma, quibus tum Ludovica matris hereditatem ex

AVUN-

Turcam in Pannonia militem. Sabaudiam, quam armis repetat, sibi deberi.

avunculi Caroli manibus, tum Niceam Taurinumque Gallici juris, antiquissimâ retrò memoriâ avorum oppida repetimus. Et verò, ut etiam demus (quod, tanquam plenissimum perfidie facinus in nobis reprehendit) armorum præsidio Insubriam nos rursum cogitare. Nihil hic sceleris perfidiaeque agnoscimus, nisi etiam nefas sit, patris legitimum heredem possessionibus potiri? Sphortia jam morte amoto, nemo vicinior nobis hujus imperij possessor relinquitur, neque obnuntiare ullo federe huic meorum filiorum juri poteram, qui illud non parenti, sed proavis acceptum referunt. Mihi facile nega vero, posteritatem certè spoliare non debeo. Quid? quod Maravillia, Legati mei, cadit, à Sphortia crudelissimè ac nefariè, contra jus gentium, patrata, nec à Casare improbata, vindictam exegerim? Porro cum ambitiosâ dominandi libidine aliena me tanti sanguinis profusione, appetere, jus fasque conculcare, fidem obligatam abrumpere, aliosque atque alios in Casarem concitare hostes, tumultuosus, quàm verius Carolus declamat. suo meam indolem metitur ingenio, quaque in meis sum infidiosè machinatur, intempestivo convitio, in caput innocentis amolitur. Nihil ante pacem haberem carius, modò avitis possessionibus per summam injuriam non deicerer. Fidem, quàm captivus, & extremâ necessitate circumventus dedi Casari, quantum per regni mei jura licuisset, inviolatam ad ipsos sepulcri deduxissem aditus, si jam fide datâ, fidem mereri potuissem, neque turpi etiamnum post conciliatum sœdus, custodia septus, barbarâ inhumanitate tractatus essem. Taceo, apud Sarazenos olim Reges nostros ex vinculis in libertatem vindicari mitiori longè pœnâ, aris, non regnorum pretio definitâ, potuisse; ut mihi, cum supra equitatem imperata multa sit, intra equitatis limites eam detrectare licuerit. Hostes cum Casar plurimos habeat, maximisque in se offensionibus provocet, non est quod mihi nascentes passim inimicitias imputet. Marcanus non meo consilio, sed magnis in Casarem excitatus injuriis bello offendit. Gallum etiam, quem me per morbi tempus inconsulto, militem adhibuit, à signis revocavi; ne illius mihi causa potior equitas, quàm obligata Casari fides videretur, Navarrae, consanguineum nobis Regem solâ Pontificis sententiâ & Ferdinandi Arragonij Regis armis, nullo suo delicto (nisi quo Ludovicus etiam Rex ac Casar Maximilianus Pontifici adversando peccarunt) regno exclusum, cur opibus virisque nostra implorantem auxilia non sublevarem, cum præsertim illius in federe causam exceperim? Wirtenburgi Ducem, an pecuniis ad bellum instruxerim nescio; illud non ignoro, pro limitaneâ mihi arce tradita, aurum ex nostro arario resusum esse, quàm si Germani bello impenderint, suo illud arbitrati, non judicio alieno aggressi sunt. Ceterum lubenter me profiteor Germanorum amicitiam, à prisca retrò seculis repetitam colere, eorumque tuenda contra adversarios libertati omnem navare operam, cum ex eodem majores nostri sanguine eodemque solo originem duxerint. Quamquam illa innovata religionis immoderata nimium studia minus probem, & tempestivis consiliorum remediis sananda existimem. Sed jam diu hæc curata essent vulnera, si non majori industria regiones Casar, quàm religionem quærerent. Interea nos clamat fidem, pietatem, Ecclesiamque pessundare, ac non seditiosos tantum Europæos, sed & immaniissimum Christianorum hostem Solimannum in Casarem provocare. Quo verò rem tantam argumento, quibus indicis, quibus testimoniis convincet? An quod Solimannus ad me Legatos, ego ad illum destinaverim? si illud exprobrandum Christiano Principi crimen est, jam ipsum cum Ferdinando Casarem ejusdem sceleris convincam. An quod propitium benevolumque præ Casare Tyrannum fecerim, id vitiorum loco imputa-

Insubria
se quæq;
heredem
esse,
mortuo
Sphortia.

Fidem se
ait ser-
vasse,
quantum
per regni
jura li-
cuerit.

Navarrae Re-
gis jure
venisse
subsidio.

Wirten-
burgico
se pecu-
niam pro
arce de-
didit.

Solimannum se
amicum
quàm
hostem
habere
maluisse,
cum Casare
con-
bitur,

1137.
fangui-
neū ha-
bere non
licuerit,
ne regio
excide-
ret.

LVIII.
Soliman-
nus in-
genti
classe in
Italiam
moturus
Veneto-
rum vir-
tute re-
jicitur.

lovius l.
36. hist.
Leun-
clav. l. 13

bitur, cū affectus illud sim, quod reliquorum quidem votum est, Gallū Deus fortunaque obrulit; ne eodem tempore orbem sibi universum adversantem habeant. Equidem si vel illam in cognato Imperatore humanitatem obtestando reperissem, quam in homine barbaro ultro delatam expertus sum, ab his sanè cogitationibus quam longissimè abessem, & hostem Solimannum potius, quàm amicum cuperem. Nunc, ubi, nec causa æquitas, nec religionis communitio, nec affinitatis iura tantum possunt, ut mihi per Cæsaris voluntatem incolumi quietoque esse liceat, potentissimus Europæ adversarius conciliandus fuit, ne, non tantum de regnis meis, sed etiam fide majorum, cuius in primis mihi defensio relicta est, periclitare.

Hæc ferè sunt, quæ diversis Rex scriptis ad sui purgationem adhibebat, sed apud plerosque Christianorum minùs fidei, quàm indignationis hac oratione promeritus. Ut ut demum ea res habuerit, quod alieno consilio Solimannus moverit: docent Veneti magnis præmiis sollicitati à Gallis, ut ne Imperatori contra Turcam adlisterent; & quidem hi principio, ceu neutræ parti adhæsuri, impunem Turcis ad Salentinorum agros accessum indulserunt, ubi, Castro oppido deditioe accepto, à Tarento Brundisium usque magnum terrorem circumtulere; sed repente, an ex destinata industria factum sit, quod Turcarum naves aliquot, & Alexandrum Contarenum Trierarcham, & Corcyream Venetorum classem prætervectæ hostiliter exceptæ fuerint, ubi nullam honoris & mutæ benevolentia significationem, velis ex more submissis, explosisque tormentis dedissent, anceps relinquitur. Certè Solimannus hostile id factum Venetorum interpretatus est, vel iccirco, quod Cæsariano federi non obnuntiasent, tum deinde Auriam extrema Turcicæ classis opportunè carpentem portu recepissent. Aderant etiam, qui monerent, classem Venetam Salentinorum oram tenere, ut Turcas à suscepta in Apuliam expeditione averterent. Pupugit ad hæc vehementer Tyrannum duodecim triremium extrema clades ab Auria supra Corcyræ promontorium accepta. Itaque indignatione plenus in Corcyram à Venetis defensam impetum vertit. Et Pisaurius quidem Cocyreæ classis præfectus imparem se hi viribus ratus, utriusque oppidi arce præliis communità, in sulà cessit, ut Venetio classis Venetæ archithalasso sese conjungeret, qui junctis triremibus Cathartum sinum unà subièret. Cæsare suppetias prolixè, per Auriam cum tota classe accessionem promittente, Pontifice etiam non tantum opem, sed & operam adferente, de communi contra Turcam faciendū federe, quod Romæ contractum, ac solenni ritu, licet conditionibus nondum omnibus integrum, (quia Corcyra periculum moram non ferebat) Venetiis est publicatum. Sed Auria Cæsarianæ classis præfectus venire rogatus, Massiliæ inhiabat, auxiliorum immemor, intempestivo sanè consilio, nisi virtus & fortuna Venetorum alienâ ope fuisset præsentior. Nam Solimannus ubi Corcyrei oppidi munitionem inspexisset propius, jamque ad Angelocastrum Insulanorum castellum irritò conatu suæ Venetæque virtutis fecisset periculum, desperatione successus, fremens frendensque relegit iter, nullâ re ad laudem gestâ, sed imbellium multitudine omnis sexus ordinis, que ad sedecim capitum millia in servitutem navibus collectâ, ut cū victoriam nullam ab hoste posset, spolia tamen, victorum plerumque præmia, domum re-

por-

portaret. Quod erat sine pugna ac victoria propemodum vincere.

Infelicius res gesta à Regis Ferdinandi castris contra Mahometem, Pannonià à Turca præfectum. Hunc enim cum bellis premendum censerent, affines Pannoniæ gentes crebris Turcarum excursionibus vexatæ, lectissimus viginti quatuor millium, ex Rhetis, Bohemis, Hungaris, Carinthiisque exercitus, Cazzianero Croata belli Imperatore, Pollegam educus est. Est hæc superioris Pannoniæ pars Illyrico vicina, in quo castellum erat, opportunum æquè ac munitum, quod Mahometes Belgrado præfectus, cum triginta facile aliis Rasciæ castellis vertente anno sui juris fecerat, bellique totius constituerat arcem. Huc ubi magno difficilique itinere ventum, & incuriâ nostrâ, & hostili providentiâ factum, ut commeatus brevi deficeret, neque iccirco hostis in aciem totis castris pertrahi poterat, quod fame debellandos cerneret, Carptim tamen, minutisque, quibus ob celeritatem valent, velitationibus non parum detrimenti nostris illatum. Ita denique fame, morbis, vulneribusque lacesciti reducendas Valponium versùs, nostræ ditionis castrum, copias plerique censuere, ut inde commeatus supeditaretur. At ubi jam Gazæ vicini essent, Mahomete totis castris instante, intellectum est proximum per silvam iter succisis arboribus præpeditum. Quæ res adeò Ducum animos consiliaque confudit, ut denique corruptis tormentis, pulvere, sarcinisque noctu ad signum tibiæ à Cazzianero dandum, omnes proficiscendum statuerent, quanquam animosiores in hostem, numero, ut putabant, inferiorem movendum dicerent; sed Hungaris primam, ac deinde & Sciriis fugâ signum prævertentibus, ipse denique se Dux Cazzianerus, turpissimo exemplo, nullo reliquis signo dato, in fugam coniecit, unde Lodronius, qui cum Austriacis, Carinthiis, Bohemis, Saxonibus etiamnum substiterat, animatis contra hostes, illò excitos tumultu, militibus, cruentissimum prælium iniit, eo quidem eventu, ut nostri denique multitudine barbarorum & Janizerorum (qui prætoriam cohortem faciunt) virtute fracti casique succumberent, Lodronius vulneribus penè confectus cum tribus cohortibus vivus quidem in illorum potestatem venit, sed quod superaturus plagam non videretur, acceleratâ per barbaros morte interiit. Cazzianerus defensâ nuper contra Turcam Viennâ celebris, atq; ob id præmaturâ hac nimium dignitatè ornatus, tantâ nunc passim invidiâ infamiâque nominis conflagrare cœpit, ut publicum subire non auderet, desperatiope etiam rerum suarum ad Mahometem transitum meditaretur; nisi Drinius amicus, ad facinoris societatem invitatus, vitam perfidioso homini cum meditato scelere extorsisset. Hanc cladem, quâ longis temporibus funestior non viderat, tota Europa multis est lacrymis profecuta.

Per eadem tēpora Alphonsus Vastius in subalpina regione potitus Cherio, Albâ pompeiâ, atq; Clarasco Gallos ad desperatam Taurini (quod caput provinciæ est) propugnationem adduxit. at nisi Rex, periculi admonitus, celeritate prorsus admirabili, opportunè adfuisset: Ferunt enim Regē ad nuntiū discriminis in veneratione acceptū hæsisse primò attonito similē; mox animo in sensum collecto deerevisse expeditionē, ac semihoræ spatio, quæ ad illam necessaria, ita secum definiisse,

LIX.
Contra
magnâ
clade
Ferdinã-
di Regis
Hunga-
riæ exer-
citus
profliga-
tur Ducis
cum ig-
navia,
tum im-
prudētia.
Isthuaniff
l. 13. Belo.
l. 22. Sa-
rius in
comment.

LX.
Alphon-
so Vastio
in Italia
victori
Franci-
scus re-
pentino
exercitu
occurrit.

niisse, ut Annæo Montmorantio cæterisque, qui aderant, Proceribus, è vestigio accersitis munia cuique idonea, ad commeatus militumque suppeditandas copias, distribuerit, eâ iudicii memoriæque vi, quâ, non tantum provinciarum omnium ad eam rem facultates; sed & annonæ subvehendæ gratiâ, fluminum comoda, itinerum compendia, veluti ex indice, descripta teneret. Itaque ejus imperio effectum, ut, diebus paucis, toto regno, ab ipsis etiam Pyrenæi montibus, commeatus, tum & militares copias Gratianopolim, locum abs Rege imperatum, adducerentur, numero tanto, ut 30. millia jumentorum, sub annonâ in Alpibus transportanda sudaverint: Rexque cum Henrico filio, ex Italis, Helvetis, Gallis, Germanis, haud minus 30. hominum millia contra Vastium per Alpes in Italiam transfuderit. Hic igitur, contractis, ad Montecalerium oppidum, castris substitit; quanquam, haud multo post, sub ejus discessum illud à Gallis occupatum fuerit, exigui quidem nominis, sed opulento commeatu, Ciconii Ducis imprudentiâ, locupletatum. Unde Ciconianis plaustra onusta intempestivè, hoste jam instante advenientibus, cum occurreret Vastius, bile intumescente, bobus suâ etiam manu crura præputavit, quibus deinde Langæus interceptis Regi non illepidè nuntiavit, illo ipsum vespere cænaturum basilicè, cum utriusque hostium Duces, Ciconius & Vastius, ille lautissimi cauponis ac pistoris, in suppeditanda annonâ; hic lanii in bobus mactandis functus sit munere.

LXI.
Dum in
tuis in se
v.ribus
arman-
tur, In-
duc æ,
pe se
m nas-
rursum
conflatur
armas
stunt. Sa-
baudo
quod in
prædam
utrorum
que ce-
deret, his
parum
lato.

Dum igitur sua quique oppida præfidiis, contra alterius vim artesque muniant, & Vastius fortissimo equitatu fesus tumultuario Gallos prælio adoriri cogitat, afferuntur decem mensium induciæ inter Cæsarem Regemque conditæ, tribus Reginis ad laborantibus, Eleonorâ Galliæ, Margaritâ Navarræ, & Mariâ Cæsaris Germanâ Hungariæque Principe. Vastius eo latatus nuntio est, cum stipendiorum premeretur inopiâ, & Italicæ Cæsaris Provinciæ sub tributorum onere & militum jugo jam diu lamentarentur sui seculi fortunam. Exinde, digno se humanitatis officio, Regem salutaturus accessit, equestrium turmarum florè cinctus, Hispanis, pro innato gentis studio, apprimè ad delectationem simul & horrorem excultis; ex opposito Franciscus pedestri militiâ instructior, eam in ordines ita digesserat, ut transeuntis Vastii oculis conspicuè subjicerentur. Receptus deinde ab amplexu inter Delphinum Franciscumque medius, humanissimi Regis comitate mirificè est delectatus. Actum subinde de induciarum ratione, finesque subalpini imperii, certis hinc inde terminis legibusque præfidiariorum sunt definiti. Sabauda nequicquam Divum hominumque opem obtulanti, quod dissidentium inter se Regum injuriâ, ipse, consanguineus licet, præda fieret, neque amicum jam hoste minus infestum pateretur, cum alter concessa, alter etiam negata raperet. Quare allaboratum, & per ipsum, & Reginas, ac maximè per summum Pontificem Paulum est, ut induciarum quies ad pacis negotium converteretur, ac de Nicea utrorumque Regum approbatione constitutum est, ut ista in urbe, quæ Sabaudi Allobrogum Ducis erat, medio inter utrumque Pontifice tam fatale duorum in Europa dissidium, mutuis concordia legibus, abrumperetur. Paruit uterque consiliis, ac maturato itinere Cæsar, Auria deduc-

deducente ex Hispania, Villam Francam delatus est; Pontifex verò ætatis jam confectæ senex Niceam eodem tempore subiit. Eleonora etiam Galliarum Regis uxor ac Cæsaris soror fratrem, cum Joanne Lotharingæ Cardinali inuisit; ita ut nunquam propius consultum securæ paci, ac communi Europæorum salutem, quàm eo rerum statu, videretur. Certè, & præterita mala ex hac dissensione subnata insipientibus, & augurantibus de futuris spes esse poterat. Etenim immaturo jam hoste Christianorum Turcæ omnes Europæ terminos, armis ac terrore quatiente, subditorum opibus bello latè consumptis, invalescente rebellium hæresi, tot innocentium cruore fuso, utroque etiam Principe pacis remedia flagitante, quis de concepta quiete desperare potuisset?

At tamen ea fuit utriusque ad sua emolumenta obstinati animi durities; ut, cum ex iis neuter alteri de propriis quicquam regni commodis, ad pacem ex æquo statuendam, vellet cedere, nemo Pontificem, tanquam controversiarum sequestrum, de pace consulturus accederet. Quamquam nonnullorum ea fuerit opinio, quæ & Pontificis illud studium à religione ad privatam familiæ utilitatem eo quæsitam colloquio, detorqueret; ut qui neptem suam Victoriam familiæ regis, nepotem Octavium nuptiis cum Margarita contractis Austriacæ insertum cuperet. Certè illud constat, mutuam inter se Reges alloquium non nisi sub hoc arbitro declinasse; cum, haud multo post tempore, Cæsarem Hispaniam repetiturum atque ex destinato ad Marianas fossas (quæ Massiliæ in ora sunt) exscendentem Rex exceperit, tam effusa benevolentis amorisque significatione, ut inter præsentem nemo esset, quin hæc obliteratis odiis ad conciliationem fesusq; mutuam spectare crederet. Solus erat Pontifex, qui ubi rem accepisset, utriusque jam ambitione exploratâ, hæc compositi oris verborumque lenocinia simulatæ magis amicitis fucum esse, quàm veræ humanitatis colorem diceret.

Non tamen otiosus ille Pontificis ac Caroli apud Niceam conventus est visus; nam illius, juxta ac Venetorum operâ communia inter ipsos contra Solimanum stabilita sunt federa, & induciæ cum Rege in unum annum solenni ad stipulationem prorogata. Et denique Novariam urbem Aloisio Farnesio, Margaritam Cæsaris filiam Octavio Farnesio, suæ gentis hominibus, possessionis, ac nuptiarum gratiâ, impetravit. Erat hæc Margarita ab Alexandro Medices, crudeli morte interfecto, relicta vidua, cujus fatum, ad conciliandum sceleri horrorem, & Florentinæ urbis erga Cæsarem voluntatem magis inspiciendam operæ pretium fuerit, altiùs à principio accersere. Fuit Alexander Laurentio natus Patre, celebri istic Mediceorum familiâ, magis tamen beneficio Cæsaris Princeps, quàm civium voluntate. Jam sextum & vigesimum natus annum, tanti generi Cæsaris, populo etiam (quamvis libertatis studio, & Mediceorum nomen, propter superiorum temporum tyrannidem, averfanti) ob facilitatem & humanitatem minimè ingratus, corporis habitudine ad equestres exercitationes & militiæ usus omnino firmâ; sed animum mollities ac juvenilis licentia ad eam levitatem dissolverat, ut neque verecundiæ, neque dignitatis ulla constringeret

miserè occiso. *Jovius l. 38. Epist. Princip. vol. 3.*

1537

Ex con-
ventu
Pontifi-
cis Re-
gumque
spes ma-
gna pacis
conci-
pitur.

Jov. l. 37.

Onupor.

in Paulo

III. 4.

LXII.

Pontifi-

cem Ni-

cæ ex-

spectan-

tem neu-

tra pars

arbitrum

admittit.

An. 1538.

Ad fossas

tamen

Mariana-

nas Caro-

lus à

Franci-

sco hu-

manissi-

mè exci-

pitur.

LXIII.

Cæsar

tamen

cum Põ-

tifice &

Venetis

fædus cõ-

tra Tur-

cam in-
& Mar-

garam

fil. viduâ

Farnesio

nepoti

depon-

det, Ale-

xandro,

genito

ra-

Caroli,

ratio, verum neglecto conjugis toro, vagâ pasceretur libidine, nec alienis thalamis fraudem amoveret.

LXIV.

Miserabilis Alexander Medices perfidè sublatus.

In hanc artem sese adjunxerat socius par ætate, at moribus etiam inferior ex consanguineis Laurentius Medices, homo vaser, pallidâ & contractâ fronte, sermone parcus, ac toto corporis habitu inamœnum quid spirans, quàm tamen oris morumque intemperiem, tantâ apud Alexandrum comitate distingebat, ut secretorum ipsè unus, scelerumque omnium particeps fieret. Argutis etiam versibus, ac comœdiis ad omne voluptatis lenocinium comparatis, furentem magis incitaret. Perspicacioribus tamen in aula, extra maleficii, in Principem cogitati, suspicionem Laurentius non erat. Quod ejus dignitati ac nomini inimicissimis hominibus Strozis, Florentiæ exulibus, non obscure communicaret, quæ cum Ducem latere non possent, perfidiâ astuque geminato ita delulit; ut & illorum consilia Duci, & Ducis suaque illis detegeret, quò factum, ut Dux hostem pro amico, Strozæ amicum pro hoste haberent, levissimamque hominis fidem averfati Alexandro significarent, malignè nimium adulari Duci Laurentium, qui de eo interficiendo operam suam obtulisset. Quod tamen tam opportunè à se deslexit Laurentius, ut vaferrimè persuaserit illud abs se dictum, quo adversariorum consilia haberet exploratiora, ita simulandi mille artifex scelus meditata perfidiâ ad fidei suæ opinionem, Ducis in animo confirmandam, adhibuit, dum opportunitatem denique facinoris nactus crudeli voluptate animum satiare. Fortè Dux exarserat vicinæ cujuspiam matronæ, formâ ac genere perquam nobilis, amore: hujus potiundæ gratiâ operam suam addidit Laurentius, familiaritatis ac sanguinis, ut ajebat, jure frater. Cùm aliquanto post tempore, expugnatam abs se constantissimæ ceteroquin mulieris, verecundiam asserit, mutux ad censum pecuniæ stipulatione, ad futuram suis in ædibus. Hæc sub cœnam à Duce intellecta, facile eum ad Laurentii domum attiguam, & communicato utrivis aditu perviam pertraxere, ubi Dux, ablegatis ex more ministris substitit, ac strato tantisper ad quietem compositus est, gladioque discinctus Laurentii cohortatione, dum amica peteretur. Sub hæc quietum somno Ducem, binis Lavernionibus stipatus, agasone uno, altero homicida, Ducis è carcere præcibus quondam subducto, Alexandrum aggreditur, ac primus ipse pugione latera transadigit, quâ plagâ exterritus, ejectusque sub lectum Dux, à Treccia (quod erat agasonis nomen) dum emergit, sædo vulnere malas dividitur, sed præfenti animo, erectus in pedes cùm pro scuto scabellum objiceret, neque tamen omnem circumstantium vitaret ictum, Laurentium rabidâ in morem feræ involat, tanto vocis proditionem exprobrantis ululatu, ut domum totam impleverit, simulque apprehensum mordicus sinistra manus pollicem hosti perfregit, sed ab altero fervorum Scoroncuculo, hero succurrente, jugulatus aliisque atque aliis confossus vulneribus, cum multo cruore infelicem animam evomit. Neque quisquam familiarium ad tantæ rei tumultum, quamvis auribus acceptum subvenit: quod jocularis tumultuosæque pugnx imaginem haud raro istic loci Laurentius instruxisset, ad fallendas domesticorum mentes in hac jam dudum adornata tragœdia. Substitit

Crudele patriciarum facinus.

pa-

patrato facinore attonitus non nihil proditor, anxiusque, vocandusne, exposico Principis capite, ad libertatem populus, cujus hoc scelere acquisita gloria, ad se jam ante perventuram arbitratus est. Sed denique consulto se facturum ratus, si certius salutis suae prospiceret, quam ancipiti illam popularium favori objiceret. Quare simulata necessitate fratris in morte extra urbem periclitantis, ab Angelo Martio urbis praefecto, equos, portaeque referendae telleram accipit, elapsusque cum licariis festinato per Bononiam itinere Venetias optatissimum Philippo Strozza nuntium pertulit.

Ubi res a domesticis Innocentio Cardinali, (qui Principi, uti sanguine, sic domo etiam ac familiaritate junctus erat) innotuisset; dissimulato casu imperatorque domesticis silentio, Alexandro Vitellio Caesaris militi celerrimum destinatum nuntium de properandis ad urbem copiis, quae tum ex Aretinis tum Mugellanis agris collectae, posterâ luce adfuerit, Cosmo Mediceo decem & octo annorum juveni ad hunc armorum strepitum ex Trebia villa ad urbem excito. Erat is Joanne Mediceo, militari inter aequales gloria clarissimo, ac Mariâ Salviatâ, etiam post viri mortem in urbe superstite, genitus, magnae apud omnes spei juvenis, quam & parentis illi virtus, & propria indoles conciliaverat. Magna is multorum humanitate exceptus, atque ab amicissimis etiam animum spemque ad Principatum adhibere jussus; sed uti ad omnem modestiam prudentium virorum instructione compositus erat, se negavit dominatus capessendi gratiam accessisse, communibus lacrymis parentaturum Principi, ac deinde vel patriciorum accenseri numero perquam sibi honorificum futurum. Circumspectè id quidem factis adolescens, quanquam nonnulli hanc dejecti animi, paternisque virtutibus imparis vilitatem interpretati sint. Sed enim inhiabant plerorumque animi libertati pristinae, quam ejectis nuper Mediceis usurpaverant, cum Landus nonnemo plebeius homo ex lanifici taberna urbis dominatum patriciis ordine ac urbe deturbatis invalisset; Sed quod ea prudentioribus omnino servitus magis, quam libertas visa esset, quâ optimus quisque civium populari licentiae ad omnem audaciam prostitueretur, res in disceptationem, multorum sententiis ancipitem, coram Cardinali deducta est, qui cum denique & ipse ostenderet, *violata auctoritatis Imperatoriae, & inconstantiae suae poenas merito duros, si ipsorum voluntate decretum quondam Mediceis urbis imperium, & solennibus non minus codicibus, quam Caesareâ definitione confirmatum, insanâ temeritate rescinderent. Cavendum, ne justam Imperatoris iram atque expedita jam in foribus arma suum in caput laceessant, & graviores (ambit & libertatis premium) servitum accipiant. Eam videri adolescentis cum indolem, & humanitatem, tum parentum virtutem, cui sine noxa abjudicare hunc dominatum non possint.* Cum porrò ad hanc sententiam Guicciardinus, inter Florentinos facile Princeps, gravi oratione accederet, qua & inconsultam popularis dominii licentiam detestaretur, & mitiori Cosmo, quam Ducis titulo, utendum existimaret, quo ejus apud adversarios leniret invidiam: fluctuantium sensim animi ad aliquam tranquillitatem compositi sunt, effectumque, ut conceptis, ad potentiam nonnihil adstringendam, legibus, nonnulli solâ opinione flecterentur; alii etiam, ex

LXV.
Cosmus
Mediceus
Caesareo
militie
subveniente.
Dux substitutus.

1338. militari tumultu (consilio, an casu exorto? non constitit) *tropidi*, festinatis suffragiis Cosmo Principatum deferrent. Quod ubi cognitum, tota urbs ex mœrore in hilaritatem versa est, milites etiam, ceu gratulaturi, in domum effusi, spoliis sese obviis lautè ditarunt; quod hac jam, opinor, dignitate, locupletarum satis Cosmum arbitrarentur. Is verò deinde ubi principatum est ingressus omnes Ducis optimi numeros justâ severitatis clementiæque attemperacione abundè complevit.

LXVI. *Parricidæ puni- ti.* Laurentii verò parricidæ domus, publicatis bonis, à tecto ad fundamenta, lato hiatu ad perpetuam ignominiam, divisa, ipse Senatus consulto reipublicæ declaratus hostis, ac percussoribus nefarii hominis aureorum septem millium constitutum est præmium. Igitur ut diligentiam Cosmi falleret, Byzantium profugus, atque ipsi Solimanno, ob perfidiam, execrabilis tutum perfugii locum non reperit. Venetiis denique iterum receptus, à duobus Alexandri militibus, nullum quidem facti præmium rogantibus cum avunculo Soderino trucidatus, dignum facinoroso homine invenit exitum, atque exemplo docuit, aliquantò facilius noxas, quàm noxarum pœnas declinari posse. Neque Philippo Strozza impunè fuit huic cædi fuisse, cum haud multò post, infelici expeditione contra Cosmum susceptâ, castris exutus, ac prælio captus, ultroneo in carceribus interitu, per majorem infamiam, minori sese conatus est eripere. Ita ab ipsa, quam aliis intentaverat, morte, ipse denique ultimum miseriarum remedium visus est expectasse. Hujus igitur Alexandri (ut ad principia redeamus,) conjugem Cæsaris filiam, à Cosmo obnixè expetitam, Octavius, licet refragantem obtinuit. Cosmo tamen Cæsar nobilissimam Hispani sanguinis puellam Eleonoram Petri de Toledo Neapolitani Proregis filiam, in matrimonium conjunxit, quæ illum denique pulcherrimæ sobolis parentem fecit.

LXVII. *Milites, ob dilata stipendia legibus soluti, in agrèstium se spolia per Italiam effundunt, plerique postea, cum Italorum plausu, aut ferro Turcarum perituri.* Ceterum induciarum nomine, non perinde læti milites, quòd spe prædæ deicerentur, magno numero ex prædiis confluxere aliquot mensium stipendia, importunâ flagitatione postulantibus, quæ donec numerarentur, in fertilissimam Mediolanensium effusi regionem anni messem, agricolarumque opes occuparunt, neque gravissimis apud Cæsarem obrestationibus quicquam præter literas Legati Mediolanensium obtinere, tantâ Cisalpinæ Galliæ exacerbatione, ut cum præter tributorum onera, etiam hanc militarem insolentiam iniquâ Cæsaris dissimulatione perferre cogentur, odia in Carolum excrefcentia ad defectionem spectarent. Vastii tamen industriâ, impunitatis promissione militibus factâ, & stipendiorum certâ pollicitatione, agrè tandem impetratum ab illis est; ut à rapinis, & soluto militari jugo redirent ad imperium. Hi deinde ad classem, in Ligurum ora contra Solimannum instructam, cum aliis deducti numerum 50 millium implevere. Quorum nonnulli cum in Æno flumine, elisis ad petram navigiis, interiissent, hæc clades non absque Subalpinorum voluptate intellecta fuit, quòd justissimam sceleribus vindictam ipsa elementa irrogasse viderentur. Nec enim Superis mortalium noxas vindicaturis deesse usquam potest ultionis telum. Sed neque aliis rebellionis fociis inulta diu fuit hæc rapiendi libertas, cum

cum differri aliquando flagitiosorum poena solet, auferri non solet.

Solimannus enim cum de Caesareis, Pontificiis, ac Venetorum, conjuratis in se viribus intellexisset, Hariadenum Barbarossam suae classis Archithalassum adornare omnia ad profectorem iussit, ac Helleponto egressum hostibus occurrere. Neque segniter ille muneris impositi partes obiit, nam in Cretam illapsus, praeter solum terrorem, quem late circumtulit, nil incommodi dedit, aut Venetorum in praesidiis vigilantiam aut munitionum firmitate deterritus, dum in Ambracio denique sinu totam se classe ad nostrorum impetum excipiendum opportunè disposuit. Sed & hi, instructissimam classe sub Auriam Imperatore, haud procul adfuerunt, quanquam hostem in iis lacessere angustiis, periculosum imprimis est visum. Quare directo trans Leucadem Neritumque cursu, Naupactum, vicinaque Corinthiaco sinui oppida oppugnatione tentanda censuerunt. Itaque ab Actiaco promontorio, Leucadem versus, explicata est classis; ut quem faciebat, ducentorum & quinquaginta navium numerum (ex quibus triremes 134.) hostium facile oculis ad terrorem objiceret. Et sanè Barbarossa, cetera intrepidus, tantis se viribus, inferior ipse, qui supra 100 & 50 omnis generis navigiorum non censeret, oppositurus aperto mari non erat: nisi Eunuchus quidam Solimanni cunctantem Barbarossam superbam ac comminatoriam oratione ad certaminis periculum adegisset. Fuit Auriam omnino inexpectatum, dum ipsi, jam secundis ventis profecto barbaricae classis nuntiaretur adventus, signo igitur dato, classem suis ad pugnam ordinibus componere se iussit.

Dux barbarus ita suas in pugnam naves educebat, medio corpore praetoriam complexus, geminas hinc atque inde sic adhærescere alas voluit; ut quocumque se daret praetoria, idem impetus alas in aquilam volantis speciem raperet. Agebantur ante classem triremes cum rostrata tum levioris operis circiter viginti, quae velitando, aut morarentur, aut elicerent hostem. Qui rerum ordo non mediocri admiratione Auriam tenuit. Capellius tamen Venetorum praefectus avidus pugnandi aciem sibi primam postulasse memoratur; sed consequi atque Auriam nutum exspectare est iussus. Hic verò properandum in hostem minime ratus, dum onerariae, quae Castellorum instar erant, tardiusque provehebantur, accederent; Grimano etiam Patriarcha, qui Pontificiis aderat, moram impatiente, ac morantem Auriam magnis vocibus ad certamen evocante. Siquidem is circum onerarias ingenti circuitu, ac flexuosis meandris errabat, de raro aliquo facinore nostris hostibusque (quae ejus in re navali erat existimatio) suspectus, quae etiam opinione fraudem veritus Barbarossa haesit, interea velitationibus satis cruentis res nostrae deteriores effectae sunt, ut senis facile navibus, inter quas onerariae duae, totidemque triremes, victores Turcae potiti sunt, quibusdam igne absumptis. Donec procellosis nubibus erepta dies, cum tenebris, magnam de caelo tempestatem minari est visa; ut proinde explicatis utrimque velis discessum sit, tantam quidem nostrorum perturbationem, ut fugae specie hostem post se traxerit, qui tamen delusus tenebris substitit; quodam singuli Ducum in suis praetoriis alligatas, pro more ad puppim, laternas extinxerant. Barbarossa cum cachinno haec

LXVIII.
Barbarossa in Cretam ingenti classe se effudit, Christianorum classi occurrurus. *Idem. l. 37. Justinian. l. 13. Leonicell. l. 18.*

LXIX.
Suis ad pugnam dispositis quamvis navibus inferior nostris insultat. Auria pugnam praeter opinionem declinante,

1538. verba ingeminante. Ergo Auria lumen abjicit, ut certius fugam suam tenebris recondat? Corcyram nostri tenuere, læti, quod eo vento ad summum avercendum periculum, vel cum dedecore, uti licuisset, culpa neglectæ fortunæ non obscure in Auriam recidebat. Qui pristinam virtutis suæ gloriam, hac negligentia notâ, haud parùm inficiebat, quamvis Cæsariani omne crimen in Venetos detorquerent, quod hi parùm instructis à milite prædialiario triremibus, oblatos ex Hispanis propugnatores superbè rejecissent, atque etiam cum in hostem eundem, eductis ad mali caput velis, ac per juncos ad antennas restrictis, simul de pugna cogitarint, ac fuga; ut quæ, præcis juncis, foret expedita, ac proinde Auria iusta differendi certaminis causa fuerit. Ut, ut factum, certè timore nostro hostis audacior, in acie ad Naxum Insulam, Europæis insolenti provocatione illudere est visus, Ferdinando Gonzagâ Siciliae prorege ad tantam hostium arrogantiam, suorumque dejectionem fremente, quo factum, ut & Veneti præsidia Hispanorum suas in triemes admiserint, & Ferdinando quarta acies hosti opponenda commissa sit. Verùm extractâ nimium deliberatione Barbarossa tempestatis metuens, suæque jam existimationi abundè consultum ratus, Ambracium sinum rursus subiit.

LXX. Castrum novum, in sinu Rizonico à Christianis feliciter expugnatum, Cæsaribus Auria, frustra Venetis indignatibus, tribuit.

LXXI. Veneti offensi Solimani rursus amicitiam querunt. An. 1539. Barbarossa Novocastri, omnibus Hispanis truculatis recipit.

Classis nostra in Rizonicum delata, castrum novum, à Mahomete quondam occupatum, amplissimo ac naturâ loci munito portu tutissimum, ingenti vi tormentorum brevi expugnavit, magnâ incolarum multitudine in servitutem abstractâ. Hoc oppidum cum ex federe Venetis deberetur, ut qui Aulone, Neocastro, aliisque olim ab eisdem possessis ex pacto victoriæ potituri erant, Byzantio cæterisque, aut Neapolitani quondam, aut Imperialis juris Cæsari relictis; tamen Hispanis prædialiis, quantumvis obluente Capellio Venetorum præfecto, est attributum. Subinde cognitum est classem hostilem ad subsidium Novocastrensiū properantem, tempestate acrocerauniis illis scopulis, haud leve damnum fecisse. Quæ res novum pugnandi ardorem injecit, Gonzagâ contra Auriam, Venetis favente, sed hic vela in Italiam convertit, freudentibus, indignantibusque nequicquam ceteris; id se facturum asserens, quod Cæsaris emolumento opportunum putaret. Nimirum, inquit, Valerius Ursinus Venetus miles, id scitè abs te factum hætenus: quando cum Solimanno Venetos commisit; ut ipsius hi viribus denique ad votum Cæsaris atterantur.

Ceterum Venetorum senatus ubi federis rationes neglectas intellexit, factum detestatus, magisque etiam Hispanorum vicina istis præsidia, quam Turcarum exofus, Solimannum legatione missâ placandum censuit. At is rerum amissarum curæ intentus tardius pacis admittit consilia, sed Barbarossam majori etiam classe ad Novocastri obsidionem destinavit: Erat hoc quatuor Hispanorum millibus veteranæ militiæ viris; sed & Insubricæ seditionis autoribus commissū sub Duce Sarmiento, qui licet egregiâ munitum operâ, viribusque oppidum defenderent, vis tamen ac barbarorum multitudo ingens, multis simul locis, tormentorum, hominumque impetu urgentium sustineri non potuit, ad extremum igitur in foro conglobati ultimum virtutis suæ experimentum dedere, cum hostium in se immisas

missas acies cruentissimo diu pralio detinerent, nec quisquam ferè victus, nisi cum aliqua victorum clade succumberet. Hujus legionis nuntiatum interitum tam læto Insúbres, quàm tristi Vastius animo excepit, quod ille fortissimos ereptos bello milites quereretur; hi patriæ prædones justissimo suo dolori, & Turcarum furori immolatos gauderent.

Eo tempore, postquam Cæsar Toleti in Hispania Isabellam uxorem, partus difficultate amissam, luxisset, magnis in Belgium festinabat itineribus, tum ut serpentem illic quorundam seditionem in ipso supprimeret fomite, tum ut propius Germaniæ rebellionem Hæreticorum quassatam consuleret. Induciarum igitur fide subnixus, rem, visam non paucis temeritatis plenam, ausus est; cum per mediam Galliam viarum compendium, fororemque quæsiturus, in Belgium sese transferret. Certè, & Caroli fidem, quâ inimico se Regi crederet, & Francisci, quâ parceret, plerique sunt admirati. Arx tamen hospitalis Ambosiæ, facigeri incuriâ non levi Cæsaris periculo flammâ fumoque oppleta, tum elisa Parisiis cruento vulnere in caput tabula; consultatio denique Aurelii de Carolo detinendo, ut fertur, instituta, Montmorantiique ac Regis improbatione discussa, minùs in hac profectioe Cæsarem timoris, quàm discriminis habuisse declarant, Regiâ tamen animadversione ille ministrorum, vel error, vel improbitas, supplicio expianda erat, nisi precibus atque autoritate suâ Carolus intervenisset. Pericula tamen sensit, quamvis contemneret. Carolum Aureliorum Ducem, lectissimum juvenem, tergum, infidentis equo, Cæsaris inopinato petere assultu contigit, simulque inclamare, *Te mihi captivum dede imperator.* Arrisit ille, ac humaniter regium adolescentem complexus, Francisci integritatem his terculamentis præposuit. Fuit & cujusdam Stampiæ Ducis magnâ apud Regem gratia. quæ cum detinendum Cæsarem tuasile crederetur, sua illam humanitate Carolus non mediocriter sibi devinxit, passus etiam simulato è manibus casu defluere anulum, quem dum officiosè illa de solo colligit, dono accepit, quòd à tam dignis manibus gemmam reposcere inurbanum Carolus, elegantis liberalitatis obsequio fingeret. Ita consuetas aularum artes arte Cæsar tenuit, suamque securitatem industriâ stabilivit. Maximis interea honoris benevolentiaque argumentis cultus est, atque ubi Lutetiis cum Rege ac Sorore septiduo moratus esset, omnium animos magnâ expectatione in futurâ pacis opinionem erexit. Nam ab ipsis Pyreneis digressus cum Rege egerat, ut cum Alphonso Davalo Vastio alium ipse, suarum partium Legatum, ad Venetos communi consilio destinarent, qui oblitteratis inter Christianos Reges odiis pacem conceptam nunciarent, cui se proinde contra Turcam adjuncturi tutius, quàm in suscepto cum immanissimo hoste pacis negotio perseveraturi, magno suarum rerum incommodo essent. Que legatio licet magnis, diversisque Venetarum partium studiis excepta fuisset: tamen cum inani pacis promissione tantum Legati adessent, neque Cæsari fidendum plures clamarent, ut qui totius Italiæ dominatur inhians, Venetorum, quos fortissimos hujus consilii adversarios habiturus esset, vires debilitatas cuperet, hostemque Solimannum alienis bellis implicatum, sibi minùs formidandum existi-

LXXII.

Cæsar I-

sabellâ

defunctâ

ex Hi-

spania in

Belgium

sestans

cum om-

nium ad-

miratio-

ne Gallâ

transire,

& Fran-

cisco se-

ctere

ausus, di-

scrimina-

fortiter

contem-

psit.

Jovius l.

3. Belg. l.

22. Sur-

in Com.

1539.

Venetis
amicitia
Solimanni
magni
constat,
Gallis i-
dem of-
fensus,
ob inco-
stantiam.

xistimaret. Iniquam proinde pacem periculoso admodum bello præferendam dictabant, ac turpissimam duarum in Peloponneso urbium (quæ Venetis restabant) Epidauri & Nauplii, tum & Castellorum in Dalmatia Nadini & Labrana, largitione pacem à superbo Tyranno redemerunt, Hanebaldo, uti opinio est, hæc etiam Venetorum consilia, Francisci Regis nomine clam alente, licet aliam Oratoris personam propalam gereret. Solimannum tamen gravissimè Regi indignatum, inconstantis ingrati que animi vitium exprobrasse ferunt; quòd hostibus contra se non obscure communicaret; adeò, ut Antonius Rinco, Gallorum apud Turcam Legatus, suppliciorum metu, nocturnam se fugam in Pontum subduxerit. Sed delusa omninò inter Christianos Principes pacis spes fuit. Carolus enim licet hanc liberali humanitate faceret, tamen in Gallia conciliandi leges dare, aut accipere volebat; ne vano alienæ potestatis, cui istic suberat, metu quicquam statuisse existimari posset; tum Ferdinandi fratris in eam rem conventionem antè postulabat.

LXXIII.

Carolus
Gandavum
de-latus, ur-
bis in tri-
butis ob-
recta-
tionem
memo-
rabili fe-
veritate
plexuit
Hæretus
in Carolo
ad an.
1540.

Ita magnis per Galliam acceptus, deductusque honoribus anno insequenti MDXL. Gandavum Belgarum urbem accessit, suis natalibus clarum. Hærebant cives dubii, accipiendusne portis Cæsar? siquidem Mariæ Reginae imperatam in belli Gallici sumptus pecuniam, immunitatis titulo freti, contumaciter denegassent. Sed quòd pacis initæ suspicione, Gallorum subsidiaria quæ rogaverant arma desperarent, admittendum duxere, quanquam, ubi mox exceptus mœnibus Cæsar, injuriarum memoriam dubio præ se vultu etiamnum ferret, admissum dolerent. Et Cæsari quidem ea Imperii detrectatio tantò gravior visa est; quòd in patrio solo exorta suo facilè exemplo Italiam Hispaniamque, tributis fessas nationes, ad imitationem pertractura videretur, nisi pro facinoris audacia per severitatis adhiberetur remedium. Itaque distributis opportunè per urbem praefidiis, turbulentioris ingenii ex optimatibus novem uno, altero die sedecim publico supplicio tollit, alii rebelliumplexi exilio: alii talari, pulloque in habitu pœnitentium: alii infami ex collo pendente laqueo, albaque in veste nudi ad Cæsaris pedes abjecti, insigni demissione correcti sunt. Nec mora immunitatibus ac Magistratuum creandorum jure, uno civitatem edicto spoliat, atque arcem, civium ære extruendam, tanquam libertatis frenum urbi imponit. Quæ pœna ceteris Germaniæ urbibus, libertati assuetis, æquitatem excedere visa, haud mediocrem indignationem concivit.

LXXIV.

Exstima-
tio pacis
inter Re-
ges com-
posita
Julia &
Germa-
niæ Prin-
cipes ad
Carolum
inflexit.

Venerat sub idem tempus Guilielmus Marcanus Juliae ac Cliviae Princeps, Geldriae heres, Caroli Principis, absque liberis defuncti, testamento scriptus; quem, quòd neglecto augustali jure usurpasse Principatum, quòdque ex Menapiis, Sicambrisque affini Gallorum Regi frequenter copias suppeditasse accepit; Cæsar, Geldriae tantum praefecturam, abrogato Principis titulo, dignum habuit. Sed Princeps honoris sui tenax provincialium hac super re voluntatem se exploraturum dixit; ut Cæsaris opportunè se manibus eriperet, quem adierat, quòd pacis consiliis intentum, suisque tantum rebus consulentem, Franciscum à se avulsam crederet. Quæ res etiam Germaniæ Principes, Gallorum Regis studia

seculi

fecutos, ambigua suspensione detinebat; ut proinde induciis Francofurti illis mē-
 sium XV à Cæsare delatis, ad injuriarum abolendam memoriam, & firmandam
 pacem sollicitè uterentur. Verùm ubi Ferdinandus jam Cæsari adfuisset; illique,
 convocatis Hagenoam, Saxoniam urbem, Principibus, liberarumque civitatum
 legatis, his, & inter se conciliandis, & à Francisco abalienandis operam darent,
 jamque omnis ad conficiendas pacis leges mora esset consumpta; patuit denique
 obtinatis utrorumque Regum, Galli ac Cæsaris, animis Insubriam non cedendi,
 fieri, ut quantumvis profusè in Franciscum liberalitatis conditionibus pax nulla
 reperiri posset.

Tali enim decreto Pelusius à Carolo ad Franciscum profectus est; ut signifi-
 caret: *Cæsarem pacis studio, privatis emolumentis cariturum, ac majora etiam postulatis*
Regi concessurum, Carolum Francisci filium accepturum in generum, dotisque jure Bel-
garum facturum Regem, quo beneficio nihil augustius expectare Franciscus possit, quando
utrosque filios regni geminis, iisque opulentissimis, & ad mutuam opem conjunctis in augu-
ratos habere liceat, ac si deinde alterutri proles deficiat, unus amplissimis totius Europa re-
gionibus potiri queat. Cisalpinam tantum deponere Galliam; hac, neque sibi, neque fratri
abeundum videri, non enim obstruendum sibi aditum ab Hispania in Liguriam; aut expedi-
tum in Germaniam venturo iter amittendum; quod sua dignitatis non sit, ea pro alieno ar-
bitrio usurpare. * Ad hæc Franciscus, quamvis spe concepta dejectus, hilari fronte,
 * *Cæsari, nomine suo, gratias referendas, dixit: quod ampliora votis, pacis gratiâ, deferret,*
neque enim aliud abs se postulari, quam ut avito jure, debitis possessionibus frui liceat, que
aliter sibi denegari, nisi cum pace nequeant. Belgij se nequaquam appetentem optimo jure
Carolo debiti. Fruatur ipse suis, aliena deserat, hac lege, non aliam pacem colendam. In qua
 utrorumque Regum sententia, admirandum fanè est; rem tantam, quanta est Bel-
 gicarum provinciarum possessio, potuisse deferre Carolum, vel Franciscum re-
 cufare.

Illà pacis expectatione disjecta, obfirmata Sectariorum per Germaniam in
 cepto pertinacia est, quæ à Smalcaldico jam federe, aliarum urbium, Principu-
 que accessione non mediocriter invaluerat. Pluribus ea res conventiculis Smal-
 caldiæ, Francofurti, Sweinfurti, & Isenaci institutis acta, Smalcaldiæ anno
 MDXXXVII. Principes Pomeraniæ, Ulricus Wirtembergicus, Robertus Bava-
 rus Bipontinus, Comes Nassovius, Francofurtum, Campodunum, Hamburgum,
 Hannobria atque Augusta sese protestantibus adjunxerant. Quæ urbes Princi-
 pesque cum Ecclesiasticis possessionibus deturbarent, atque iccirco Spirensis ju-
 dicii censuram sententiamque in se provocarent, crebris ea res contentionibus
 seu jure seu vi concitatis, mansit obnoxia. Matthiâ Helder Casaris Legato omnia
 pro pace & judicii veneratione nequicquam moliente. Cum eo Cæsaris decreto
 starent, quo sibi religionis causa litem nullam intentandam assererent; dum futuro concilio
 hæc controversia solveretur. Contra obnitentibus Catholicis, qui de suis possessioni-
 bus per novitatem eodem decreto prohibitam, sese de juri injuriâ quererentur. Indignum vi-
 deri, ut religionis causa vim in alios impudè exerceant, sacra profanaque rapinis violent,
 neque injuriarum se postulari, stultâ præsumptione juris, patiantur. Non de religione, sed

LXXV.

Carolus
 admiran-
 do consi-
 lio Bel-
 gium pa-
 cis causa
 Franci-
 sco offert
 modo si-
 bi Insu-
 briam
 perpetuo
 jure ce-
 dat,
 verùm
 hæc abi-
 re Fran-
 ciscus
 noluit.

LXXVI.

Sectarii
 in Ger-
 mania
 Princi-
 pes nu-
 mero &
 viribus
 aucti.
 Sclerid. l.
 12 Co-
 ch. 2. in
 actis Lu-
 ther. Sur-
 in com.

bonis fortunisque propriis per summam indignitatem ereptis, questionem institui. Conjuratis igitur in Ecclesiæ defensionem viribus Hefdo autore sese obstrinxerunt Bavararum ac Brunswici Duces, Georgius Saxonum Princeps cum Moguntinorum & Salisburgensium Archiepiscopis. Verum sanctum hoc, ut appellabant, fedus, intra rerum agendarum consilia substitit. Protestantes enim, cum offendi sine gravireligionis Catholicæ imperiique discrimine non possent, ut quibus absentia Cæsaris bellis peregrè implicati, Turcarum metuenda vis & immanitas, Dani, Galli, Anglique Regum, aut favor, aut præsidium animos ad audaciam inflammaret, suâ passim triumphabant audaciâ, Ferdinando quædam indulgente, plura etiam dissimulante; ut graviora pericula, levioribus discuteret.

LXXVII
Omnibus
tibus
frigidè
ac
frustra
Catholice,
Norbergensis,
quod
jam
pius
violant,
decreti,
de
Ecclesiæ
bonis
relaxationem
Cæsare
perunt.
Neglecto
Gallico,
Anglo
fedus
incunt.
studia
religionis.

Illi verò, qui has machinationes adversari non obscure Noribergicæ pacificationis decretis animadverterent: ubi quicquam innovare vetiti, ijque solum, qui Protestantium tunc factionis censebantur Spirensi judicio, quoad religionis controversiam, exempti fuerant: ut malè subnixam suorum causam adversus orthodoxas firmarent, legatione apud Cæsarem contendebant; ut, qui à pace Noribergæ constituta, suis sese adjunxissent partibus, ejus pacificationis beneficio fruerebantur; utque Spirensis in se judicij sententias religionis causa natas cohiberet; denique ne existimaret in aliquod se cum Rege Galliarum fedus adversus Cæsarem concessisse. Quod quidem licet oblatum, rejiciendum censebant, ne apertè sese cum hostibus Imperatoris sociarent. Quamquam Franciscum etiam ob severam in hæresin animadversionem, gravissimaque suorum in Gallis supplicia, occultis odiis detestarentur. Cum Angliæ tamen Rege Henrico, post turpem à fide atque omni honestate defectionem, fedus adversus quemvis suæ religionis hostem, ac Pontificem imprimis Romanum admisere. Ut verò indignum Regis divortium Theologorum Wittenbergenfium suffragatione probarent, adduci nequaquam potuere; sed nec Rex, quæ de fide, operibus, Missa aliisque sancierant Lutherani; ne iniqua in scelus alienum consensione, aut suæ causæ cumularent odia, aut patrocinium improbè emisse viderentur, cum sine flagitio flagitium nequeat probari. Cæsar, qui illorum postulata, nec sine conscientia vulnere posset admittere, nec sine imperii discrimine rejicere, morâ inter spem disceptationemque ambigam suspensos distinere maluit. Unde longâ disputatione & partis utriusque contentione ibi totius stetit controversiæ caput, ubi cœptum fuerat.

LXXVIII.
Ecclesiastica
sibi
varios
ex
causis
deberi
bona
cō
tendunt,
non
verò
Catholice,
ideoque
ju

Lutherani omnia ad licem religionis causâ natam revocabant, quæ de Ecclesiasticorum bonis occupatis movebantur; quod negarent aliâ se causâ has sibi possessiones vindicare, quam quod à Majoribus in usum divini cultus concessa, ideoque à perverfis sacrificulis meritò ad se rursus, verumque Numinis cultum traducenda fuissent, ne Proavi suo consilio, posteris emolumento, Deus obsequio destrueretur. Ita in quo Catholici summam injuriam, jus illi suum constituebant, quamque isti rapinam & improbitatem, hi æquitatem ac pietatem interpretabantur. Intereaque, si qui à Lutheranâ factione ad antiquam se se religionem recepissent, hos suas in possessiones redire, novæ sanctaque, quam desererent, fidei prerogativa fas esse negabant. Quod erat, ut paucis rem definiam, non tantum possessa Ecclesiasticorum bona; verum quæcunque toto Christia-

stianorum orbe à Romana professionis clero obtinebantur, novi hujus Evange-
 lii professoribus vendicare; ut qui cum sana (si visum superis) fidei doctrina, pu-
 roque Numinis cultu, jus ad universas Ecclesiæ possessiones occupassent. Quid
 hoc aliud, quàm suo se iudicio raptores absolvere, & quos tot Europæ nationes
 ac sententiæ reos perfidiæ constituunt, hos solos, damnatis ceteris omnibus, pro-
 clamare innocentes? Nimirum non rerum modò, sed & vocum inversione, *vis eo
 tempore jus est, quo non ex æquitate, sed metu regna administrantur, & imperia magis dan-
 tur, quàm accipiuntur à subditis.* Monebat ex Cæsaris voluntate Heldus; siquid in
 causa religionis decisum à Spirensi iudicio esset, re cognitâ, fore irritum. Postu-
 labat, ut æquâ iudicium sententiâ, ante omnia de causæ genere, religiosane an po-
 litica esset? decerneretur. Verùm illi omne iudicium Cæsareum (quamvis binos
 etiam suæ factionis Spiræ censerent homines) subterfugiebant, iudicium, ubi aliud
 non pateret effugium, causati iniquitatem. Quo argumento Concilium quoque
 Mantuæ anno 36. & post Vicentiæ indictum à Paulo Pontifice ejus nominis ter-
 tio, declinabant. Quod hanc potestatem summo Ecclesiæ Principi negarent, Cæ-
 sari Regibusque deferrent, hoc est, sacra profanis administranda traderent. Con-
 cilium in Germania postularent, in quo ipsi Pontificios totamque Christiani or-
 bis religionem ad unius apostatæ ingenium legesque transformarent. Ita senlim
 cum viribus resistendi crevit audacia: quam non mediocriter auxerant, recenti
 Georgii Saxonie Principis morte, Cæsaris ac religionis orthodoxæ amicissimo,
 cum sub Henrico ejus fratre in Misniam se hæresis, Thuringiam, reliquamque
 Saxoniam extenderet. Carolo non negligenda perturbatione, eo præsertim tem-
 pore, quo præter Gallicam Turcicæ etiam potentia vim sustinere cogeretur.

Quare Hagenoam convocandos utrarumque partium viros censuit, qui reli-
 gionis dissidium, quâ possent controversiarum rerum discussione finirent, ac com-
 munem armorum societatem in Turcam Pannoniæ imminentem stabilirent.
 Ceterum Farnesius à Pontifice ad Carolum Legatus; quod Franciscum, Caro-
 lumque adversus Solimannum, majori pacis emolumento, sociandos jure existi-
 maret; neque stabile aliquod, ab inconstantis everisæque fidei hominibus exspe-
 ctandum fedus crederet, cum in Superos perfidis nihil aded in humanis sanctum
 esse possit, quod violare non audeant, sic Cæsarem affatus dicitur: *Votum Pauli
 Pontificis nostri, à tam noxiis seditonibus divulsa Germania membra in sanum integrumq;
 corpus restitui; sed idoneam medicinam respicientium, suaque amantium vulnera, difficilli-
 ma futura curatio est, inconstantis vitii morbus est, qui, neque nomen certum, neque medi-
 cum tam facile habere possit. Polypo omni mutabiliores hæretici, novum indies vultum in-
 duunt, quæ nuper in comitiis Augustanis, tanquam oracula divina sapientia amplexi sunt,
 nunc fastidiosè negligunt, novamque in formam toties humanasque leges transformant, ut
 sine lege, sine forma certa, sine constantia, sine fide fidem habeant, & ab his quid tandem spe-
 rare poteris, cum Orthodoxis, uni semel asserta veritati insistentibus, commune? quid? ut illi
 nobiscum conventant, quibus aded inter se non convenit; ut novis quotidie sectionibus in di-
 versa abeant, mutuoque errores exprobrent? Ut verò illos indulgenti à aliquâ emolliendos
 speres, quos hætenus tua etiam exacerbavit clementia, non est. Quicquid concesseris satis esse*

1539.
 dicium
 Spirensis
 declinat.

LXXIX.
 Hageno-
 am co-
 mitia Ca-
 rolus pro
 religio-
 nis lite
 tollenda
 indicit,
 Pontifice
 dissua-
 dente, &
 pacem
 cum Fræ-
 cisco ur-
 gente.

An. 1540

nequit, omnia sibi tribui postulantis. Suo illi arbitrio de fide statuere, non alieno, jam pridem decretum habent, universalis Concilij sensum, censuramque subterfugient, ac tergiversatione deludent. privatis vero conciliabulis ad fidei, imperijque ruinam, bellique, non pacis artes utentur. Quid enim aliud tot hactenus congressibus omnino impetratum? quid deinde illis etiam legibus, quibus se tibi obstrinxerunt, hucusque consecutum? an quisquam tam inter rebelles parum audax repertus est, qui legum decretorumque tuorum septa non transiliret? quid Schyveinfurti, quid Noribergæ pactus induciis constitutum fuerit, meministi. Receperunt, nullis se deinde locis religionis formam mutaturos, aut quenuquam sue societati adjuncturos, pœnâ in prævaricatores constitutâ, quâ fide ista præstiterint, docent tentati legationibus Veneti, Angliæ, Galliæque Reges, docent liberae urbes, Dux Wirtenbergicus, Dania Rex, in communionem federum adducti. Nunc porro illud agunt; ut summum Spira iudicium evertatur, ne quos impostero suorum scelerum patiantur arbitros, & honorum Ecclesiasticorum iura sine iudicis, aut pœna timore violent. Vides opinor quantum his, noxia libertatis præconibus, concedendum sit, ut tuarum illos parriam habeas. Tua illi voluntatis non aliter futuri sunt, nisi illorum prius voluntati te adjunxeris. Quantum vero, in religionis articulis, illis accesseris, tantum à veritate deslectas necesse est. Inconcussa fidei nostrae fundamenta, sua innixa petra, steterunt hactenus, neque dimoveri, sine veritatis ruina, loco possunt. Hæc te, ô Caesar, ad levissimorum hominum arbitrium transferre, neque ratio, neque religionis nostrae sanctitas patitur. Si quid tamen in rebus fidei controversum incidit, non ignorabis alieni esse iudicij, neque tuo arbitrarij desmiri posse. Romana hoc sibi Ecclesia, inter recte sentientes, officium postulat; quâ sine, Concilia, aut indicere, aut inire, negotium est, quod parum equitatis periculi multum habeat; apud illos præsertim, qui Apostolicam sedem suis eversum fundamentis obfirmatè cupiant. Quocirca aliud tibi consilia ad Germania quietem certius possidendam vertenda sunt, ut & majori vacet religio periculo, & firmitiori operè pax instruat. Rex Gallia ad pacis armorumque consortium tibi erit admittendus. Quo, uti pronus est, admissio, generali orbis Christiani Concilio, religionis dissidia sunt componenda. Rebelles ad obsequium aut ratione, aut bello revocandi. Hoc nisi feceris, in re tanta, post impensas frustra cogitationes & vires, laboris fructum te denique amisisse senties, neque promovisse quicquam, nisi ad majorem Imperij labem ac ruinam. Etenim nihil est, cur placidis eos consiliis regendos speres, qui licet imbelles hactenus, & parvis orti principijs, adeo tamen insolenter, in tuum Pontificumque nomen grassati sunt; ut si illi cælo delapsi nos tantquam terra filios despicerent, hos, ut levi conciliationis momento à jurata perfidia abducendos existimes, id verò erit, ex pumice aquam expectare. Denique omnis mora, tot conciliabulis impensa, prorsus ad majus religionis excidium nefariis hominibus profuerit. Quam eam rescindis, Maxime Caesar, ne denique tot Principum viribus aucti, non Germania modo, sed & vicinis nationibus metuendi existant. * Hæc coram Ferdinando ac Cæsare Farnesius. Sed consilio hoc præterito, uterque sectariorum atque orthodoxorum Proceres Hagenoam, fide publicâ evocavit: Granvellano, cujus sententiæ plurimum tribuebat Cæsar, id potissimum suadente, ut sociatis utcumque animis, armisque Germanorum contra Turcam uterentur. Farnesius, ubi, re cognitâ, se spretum intellexisset, mox è Belgio, conceptâ indignatione, abiit.

Verum nec ad Cæsaris voluntatem ea convocatio cessit. Venit Hagenoam

Fer-

LXXX
Itria cō-
ciliat. q

Ferdinandus Theologis atque Episcopis Catholicis stipatus; sed Principes, uti expectatum fuerat nulli, nisi per religionis suæ admittros, & legatos comparuerunt. Lutherus tamen Wittenbergæ subitit, Melanchthon morbo per viam derentus est, Bucerus, Brentius, & Oliander adfuere. Hi ubi de controversiis in fide rebus suam essent sententiam rogati, ad Augustanam confessionem, decem ante annos vulgaram digitum intenderunt, seque ab illa, nec latum deflexuros unguem, sunt professi. Orthodoxi frustra hanc fidei normam adstrui dicebant, quod illa jam multis partibus violata, desisset observari: tamen, cum ad hanc recurrant, non se adversari postulantibus. Staret sanè decretum in recessu istorum comitorum & Noribergæ conditum, atque obtinerent reconciliationis istic inchoatæ capita. Hic verò tergiversari Sectarii ac moras necere, non ignorantibus iis se terminis egressos, in Ecclesiasticorum possessiones passim involasse. Innovari igitur decreta illa novisque se legibus ad pacis federa admitti postulabant. Nempe ut & occupata obtinere, & nondum obtenta occupare possint. Ferdinandus, ubi illam observaret postulatorum audaciam; *bona hæc in medio utrumque partium esse cupiebat: dum alterutri juris aut pacis initæ prerogativâ equi possessores essent.* Non placuit tam benignum arbitrium; sed *quicquid jam invaserant, juris esse sui voluerunt, prius itaque fidei absolvendam controversiam, quam bonorum possessorum litem movendam asserebant.* Contra hæc, quicquid decerneret Ferdinandus, non audiebatur.

Indicta igitur Wormatiam nova congregatio ad 28 Octobris spe Cæsaris ad futuri injectâ induciisque in eum finem prorogatis, eâ tamen sectariorum exceptione; *ut si Pontificij istic Legati comparerent, eos se principi loco nunquam habituros assererent.* Hoc ergò tempus cum adesset propius, Nicolaus Perenottus Granvellanus, cum filio Antonio Episcopo Atrebatensi, & Hispanis Theologis tribus Wormatiam venere: adversarum partium homines supra nominati Melanchthonis & Calvinii accessione crevere, quorum hic ob flagitium Sodomiz, ut ferunt, Genevâ ejectus, Argentorati exul annis quinque vixerat, Saxonum imprimis familiaritate ac studiis delectatus, jam tum graviora etiam animo machinabatur, à quo, uti versutissimo homine, Bucerus & Melanchthon non modò in erroribus suis confirmati, verum ad difficiliore etiam scopulos traducti sunt. Sed cum Cæsar Legatum Anglicum, qui ad eadem comitia Pontificis deprimendi gratia, adspirabat, in Belgio operiretur, detineretque, Granvellanus ad comitia missus ex Cæsaris voluntate, presentes omnes gravi oratione ad fidei pacisque conjungendas leges, tanto hæcenus Europæ incommodo violatas, cohortatus esset, magnis, frequentibusque utriusque partis concertationibus de colloquii forma, de collocutorum numero, de ratione suffragiorum, de non vulgando pendentis adhuc dum Concilii arcano actum est; ut denique utrorumque, hinc pertinaciâ, inde meliorum desperatione nihil actum fuerit. Et quamvis Pontificius Legatus Thomas Campegius, quem Paulus Papa cum impedire congressum non potuisset, in rebus à fide diffonis interpellatorem miserat, de pacis inter Christianos ac præsertim Germanos ratione ac necessitate verissime differeret, atque à

1540.
ob Protestan-
tium
nova postu-
lata
fuit.

LXXXI.
Nova
concilia-
tio Worma-
tiæ
indicta,
coram
Pontificis
& Cæsaris
Legatis.

Vana de
concilia-
di me-
thodo
discepta-
tio.

Ab uni-
versali
Concilio
ad nationes
Germanorum,
ut Romanos
excluderent,
pro-
vocabat.

nationis unius Concilio ad universale, paci magis idoneum, & jamdudum à Paulo Mantuæ primùm, ac deinde Vicentiæ decretum provocaret, verba incassum profudit, generalis Concilii, Pontificiumque nomen detestantibus A Catholicis, ad eò quidem, ut Melanchthon & Bucerus publicæ disputationis avidi hanc in primis urgerent; modò Romanæ gentis homines, & quicquid Germanum non esset, cum Monachis, ineptæ, ut ferebant, loquacitatis hominibus, excluderentur. Nimirum ut Germaniam à ceteris nationibus divulsam, suis facilius artibus implicarent, quòd privatim apud Ferdinandi Regis concionatorem aulicum, Fridericum Nauseam, uterque enixè contendit, ac Bucerus etiam, suam aliorumque de instauranda Ecclesiæ concordia, sententiam editurus, Nauseæ illam ex scripto obtulit, quo monebat: *Principio Imperatori Carolo, Regique Ferdinando, ac Principibus ceteris, tanquam summis Germanicæ Ecclesiæ capitibus persuadendum; ut paci ac quietæ publicæ, quam in manibus nunc serant, opportunè consulant, viris in eam rem sapientibus ac studiosis tranquillitatis delectis, qui non modò res controversas, maturâ deliberatione finire, sed & corruptam sacrarum rerum abusione Ecclesiam pristinae integritati possint restituere, arcendos ab hoc munere advenas, Romanosque in primis homines ambitione cæcos, suâque sentiendi pertinaciâ depravatos, cum, ne illâ Ecclesiæ, quam in humana divinasque leges occuparunt, potestate, ne opulenta bonorum possessione sibi impie vendicant, ne denique honoris summi prerogativâ ac dignitate excidant, id meritò reformident, Illorum, si iniquè succenseant, indignationem divina posthabendam, neque sperandum, ut in eodem cum illis consortio pax aut religionis concordia inveniri queat. Si quid igitur expectari illarum rerum debeat, à gentis unius potiùs, quàm orbis concilio expectandum, se, collegasque pacis religionisque excolendæ cupidissimos, neque ulla, quæ huc faciat, curæ supersedere; nec repugnare, quin Episcopi Metropolitanæ ac primi Patriarchæ ex veterum Conciliorum sententia suæ dignitatis ac potestatis loco consistant; iis etiam legibus, quibus SS. Patres, Canones, ac decreta horum Conciliorum statuunt, Ecclesiastica respublica administratur; modò ne, rem homini difficillimam neque Deo placitam, cælibatûs, jejuniorumque supervacaneas leges inde accersendas putent.* Speciosa enim verò Buceri sociorumque promissio. Ut per hanc Germanos à reliquo Ecclesiæ corpore distractos, suis machinationibus opportuniore redderent.*

An. 1541
LXXXII
Ratisbonæ
denique inter
v. m. q. j.
partis
Principes
& Theologos
ipso Cæsare
præsentem
concilio
instituta
est.

Quod cum Cæsar non obscure animadverteret, temporis que hæc in anem jacturam, inter illa Protestantium ludibria factam cerneret, datis ad Granvellannum literis conciliandæ religionis pacisque negotium rescidit, Ratisbonæ, mense Martio, omnium per Germaniam Principum conspiratione, ultimoque conatu, resumendum Neque Cæsar huic labori defuturus, primùm ante ceteros ordines Ratisbonæ pedem intulit, missus etiam, admonito Pontifice, amplissimâ potestate Gaspar Contarenus S. Apollinaris Cardinalis, vir literis ac virtute in primis clarus. Adfuit haud multò post Albertus Brandeburgicus, Cardinalis & Elector Moguntinus. Adfuere Salisburgensis & Bremensis Archiepiscopi, octo per Germaniam Episcopi, ac plures etiam Principes cum Hassiæ Comite. Saxone hunc congressum, unâ cum Lutero subterfugiente, quamvis suos ille Legatos destinaverit. Melanchthonem etiam, licet obluantem, quòd Calvinianâ jam

jam vertigine laborare cœpisset, eodem ablegavit. Malis quidem avibus, quia manum illam fatali stylo Germaniæ jam diu fidem ac tranquillitatem acerbe confodientem, lapsu repentino per viam attrivit; sed linguâ deinde tantò usus acerbius, ostendit, cum manu pertinaciam infringi non potuisse.

Nonis Aprilis Fridericus Palatinus Princeps controversiis componendis una cum Granvellano præesse iussus, disertâ oratione Cæsaris in Germaniæ rebus ad tranquillitatem revocandis studium, & in communi Christianorum hoste Turca avertendo labores exposuit, necessariumque esse docuit, ut, * *Intestinis odiis semotis, contra immanissimam Tyrannidem Europæ impendentem animos & arma jungerent: quod domestica hæc dissidia ad certissimam omnium ruinam spectarent. At laborasse contra hanc perniciem tot jam annis, tot conciliandi remediis Cæsarem, ex tot verò pro quiete ac pace, susceptis deliberationibus nihil præter graviores motus existisse. Cupere igitur, ut quàm serid, tam amice inter delectos quosdam, ancipites hinc inde religionis articuli ad communem, saniosemque sensum revocentur, & pax tanto nobis opere questita ac prorsus, nisi nostro gladio occumbere volentibus, necessaria, denique possideatur.* * Sectarii, laudatâ Cæsaris voluntate, eâ colloquentium paucitate, quâ Wormatiæ destinatum, controversias absolvendas putabant. Sed, ubi contentio eadem, de collocutorum methodo, ac personis recruduisset.

Cæsar illam sibi nominandi facultatem dari postulat; ac obtinet, ut hinc, ex Catholicis tres. Joannes Eccius, Julius Plugius, & Joannes Gropperus; ex Lutheranis totidem Philippus Melanchthon, Martinus Bucerus, & Joannes Pistorius conciliandi viam ineant. Quos deinde pro suo in religionem ac pietatem affectu Cæsar humanissime monuit; *Ut positis contradicendi affectionibus, atque emulatione nulli profuturâ, unam Dei gloriam Ecclesiæque, tot fluctibus inclementer jactatâ, salutem spectent, operamque dent, ut turbata, per has opinionum procellas, Europæ tranquillitas postliminidè reducatur.* Addidit deinde Cæsar præter Palatinum, & Granvellanum Præsides, actionis testes, hinc atque inde ternos: denique librum obtulit, à Gerardo Weltwichio Cæsaris familiari, ut ferunt, concinnatum, in quo tamen & Bucerus suæ lineamenta disciplinæ expresserat: neque Melanchthon, Eccii iudicio, abfuisse diceretur. Hunc ab utriusque partis hominibus ponderari suis opinionibus Cæsar voluit, adjectisque per marginem observationibus notari, quibus convenirent ac discrepant sententiis. Post adhibitam conciliandi operam fuerunt in hoc libro quædam utriusque partis iudicio expurgata, probatave; sed in plerisque res hæsit. Melanchthonis præcipue contumacia, quem eodem tempore ad Galliæ Regem literis invitatum accepimus; quod ad alendam hominis pertinaciam valebat: Cæsar ubi per Hassiæ Comitum aliosque mitigandi illius adhibuisset operam, nec quicquam profecit; cum excusationem urgentis adversum conscientiam Melanchthon obtenderet, missionemque rogaret, *de justificatione, de fide & operibus, de Baptismo etiam, atque Episcopis, post aliquam disceptationem in eandem utrimque concessere sententiam; ut de Ecclesia, Conciliisque generalibus, omnium veluti controversiarum Cardine, persuaderi Acatholici non poterant, quin ea erroribus obnoxia esse contenderent.* Tam quidem obfirmatè, ut in Phalaridis etiam Tauro Melanch-

1541.
Cochlæus
in editis
Lurb,
Schl. id. l.
14 Sur. in
comment
Goldast.
const. Imp
tom. 2.
LXXX
lit.
Palatinus Cæsaris de conciliatione desiderium exponit.

LXXX
IV.
Tres ex Catholicis totidemque ex Lutheranis Theologi deliguntur disceptatores. Libellus controversias complexus à Cæsare discutendus exhibetur.

De justificatione utrimque conventum, de Ecclesiæ infallibi-

1541.
 sita: res
 hz sit
 Melāch
 thonis
 pertinacia.
 Melāch
 thon
 Zwingli
 anis
 vivere
 cōpertus.
 Multa
 indecisa
 mansere.
 LXXXV
 Decep
 tarum,
 an con
 ciliatis
 insisten
 dum el
 ser, &
 concilio
 generali
 res com
 missa.

lancthon illud defendendum postea asseruerit. Ventum deinde ad illam, quæ de Eucharistia erat, controversiam; ubi Melanchthon falsi criminis objectione non mediocriter erubuit; dum Confessionis Augustanæ articulum, qui de Christi presentia in hoc Sacramento erat, detorsisse ad Zwinglianorum impietatem est convictus. Verbo *adesse*, & ultimo articuli membro, quo *Sacramentarij damnabantur*, expuncto, depravata igitur, quanquam non sine novâ fraude, restituit. Exinde ad Pœnitentiam, Politiam Ecclesiasticam, Sanctorum invocationem, Missam, Sacramentorum usum, ac Sacerdotum conjugium progressi, verba utrimque tempusque, nullo concordia fructu, perdiderunt.

Cæsar denique acceptum cum observationibus librum ordinibus exhibuit, ac postquam frustra dissidentes ad reliquorum articulorum conciliationem impulisset, in hoc propendere est visus; ut ad minuendas religionis controversias conciliatæ utrimque sententiæ reciperentur. Dum, aut nationali, aut universali consultatione reliqua deciderentur. Et Principes quidem Electores utrimque probatis standum censuerunt, nec repugnarunt Sectarii, modò Augustanum Cæsar decretum aut tolleret, aut suspenderet, & generale Concilium ex sententia Pontificis urgere desisteret. Sed vicit Contareni Ecclique atque Episcoporum sententia, negantium conciliatis insistendum esse, sine Pontificio, & universalis Concilii arbitrio, quod in iis quædam reperiantur loquendi formulæ ab Ecclesiæ usu alienæ, imò & nonnullæ hæresi aspersæ, quodque alia ad litem religionis tollendam, aut momenti parum haberent, aut otiosa etiam existimarentur. Ac merito sanè hæc omnium rectè sentientium animis indignissima conciliandi ratio visa est. Qua de sua quisque sententia in rebus ad fidem spectantibus quicquam concedere iuberetur; ut si religionis, tanquam regionis termini mutari, transferique possent, à cuius indivisibili veritate si vel puncto deflexeris, totam amissisti. Quod si verò, ut præ se ferebant A catholici, de abusibus quibusdam fidei substantiam minimè evertentibus lis esset, improba ac temeraria hæc erat illorum ab Ecclesiæ obedientia discessio, quæ nihil impium suis subditis imperaret, parata etiam, sicubi in Synodo legitima œcumenicæque impietatis aut erroris cuiuspiam convinceretur, emendationem admittere. Quod in particularibus synodis, aberrationi, ex utriusque partis confessione, obnoxiiis, fieri, nisi ex certò agnitis, non poterat. Unde semper ad œcumenicum concilium provocatum ab omnibus est, tam iis, qui hoc desiderarent, quàm qui averfarentur; quòd receptissimum in agritudine remedium respuere erubescerent, ne viderentur nolle totius corporis sanitatem. Optabant sincera mente Ferdinandus Rex, Principesque apud Germanos Catholici; A catholici solâ voce profitebantur se velle, animo detestabantur; ut in quo diversarum se nationum sententiis damnandos non minus, quàm Hussum, aliosque olim sectarios prævidebant. Gallus hoc suo emolumento, à Carolo dissidere imperiique ab iisdem scindi vires cupiebat, ne in se junctæ conspirarent. Nec Pontifex ac Cæsar extra matum versabatur: ille, nec cum Lutherani illum Concilii habere caput recusarent; Constantiense decretum de Concilio super Pontificem agnoscendo repeteretur: hic Francisco Gall. Re-
 gi

gi, ad hujus Concilii assensum perducendo, nimium tribuere cogeretur, summo-
perè formidabat. Hinc sæpius idem postulatum, sæpiusque diversis indictum lo-
cis ac mox iterum retardatum hæsit. Ut navis, quæ diversis impulsâ ventis, modò
in portum, modò in devia rursùm abripitur.

Porrò cùm Protestantes corruptam Ecclesiæ disciplinam arguerent, Contare-
nus ne quid ad corrigendos Ecclesiæ mores omitteret diligentia, in privato Epi-
scoporum confessu serio omnes, ex Pontificis voluntate, commonuit. * *Ut vitam*
ab omni procul cupiditatis ambitionisque suspitione remotam agerent, luxus luxuriaque
hostes, modestia ac temperantia amantes; ne, quam verbo suaderent virtutem, exemplo de-
struerent, pronumque ad grassantem perfidiam vulgus, offensione mali, ad privatam anima
publicamque Germaniæ perniciem impellerent. Per has primùm vita Ecclesiastica ruinas
illapsam Europa hæresim, munitissimum religionis propugnaculum occupasse. Magnam pas-
sim hominum vim in cæcâ perfidia captivitatem devolvit; aut ancipiti sententiâ, inter de-
pravatos orthodoxæ Ecclesiæ mores, & speciosa hæreticorum S. Scripturæ promissa, cum vita
libertate conjuncta, periculose fluctuare: neque, cui se tutò addicant parti, satis pervidere.
His occurri malis certius vix posse, quàm ut à propria vita emendatione alienam auspicerentur,
neque solo fidei titulo, argumentoque veteris disciplina triumphent; sed dignâ opera-
tione religionis probent integritatem. Fideli præterea ministrorum operâ passim irrum-
penti hæresi obviam, aditusque tempestivè præcludendos: serò enim repelli hostem jam
intra muros arcemque receptum. Suas etiam quisque Episcoporum regiones, velut explora-
tor sedulus excubiarum obeat, nec impunè sit cuiquam ministrorum statione suâ officioque
decessisse. In cultu divino nequid oscitanter, nequid perfidiosè, atque ab usu institutoque
Majorum alienum; nequid quæstuosè ac sordidè administretur. Ecclesiæ beneficia ne ad mi-
nus idoneos vitæque ac disciplina incognita homines transeant. Facultates non ad immode-
ratum vivendi luxum splendoremque; sed, ubi abundarint miserorum paupertati impen-
dantur, ne inopes solatio, collatores beneficiorum instituti sui consilio frustrentur. Ad neces-
sitatem hæc tantùm servientium Deo hominum, non inutilem affluentiam concessa esse. Secus
qui utantur sacrilegio manus polluere, & pias Majorum cogitationes impiè fraudare. Popu-
lo instruendo viros perficiant non à sana tantùm doctrina & religione, verùm & mansue-
tudine ac humanitate probatos: qui pacis magis, quàm contentions avidi, ita suis adversa-
riis indignentur, ut vitia, non homines, odisse videantur: illâ enim reprehensionis acerbitate
plus ad pertinaciam malos, quàm ad virtutem bonos proficere. Alimenta odiorum odia esse,
& contentionibus contentiones inflammari. Diligenti juventutem curâ, per bonas artes di-
sciplinasque ad morum religionisque sanctitatem excolendam esse. Hanc fidei opinionumq;
seu probarum, seu improbarum propagandi viam esse, ab adversariis omni hæctenus studio
exploratam, quâ ad flagitia aut virtutes firmissimè insistitur. Rarò malè educatum ad bo-
nam frugem adolescere, sæpè educatum benè. Laudandam in re mala emulorum industriam
quibus neque literati ad hanc rem viri, neque juvenus desit. Hanc, ex prima nobilitate, li-
terarum famam sectari, Doctorumque ab eruditione præstantiam. Ita cum bonis artibus per-
fidiam, velut cum lacte aut melle venenum exhiberi, quod in viscera receptum, nullo dein-
de remedio queat curari: proximos etiam quosque contagione pestilenti corripiat; dum vel
exemplo atque autoritate, vel eruditionis sapientiaque persuasionem vulgus promiscuum ra-

LXXX

VI.

Contra-
renus Le-
gatus
Rom.
de refor-
mando
Clero ad
Catholi-
cos dis-
seruit.

piunt. Agendam igitur, tum ut viri docti de religione recte sentientes honestis premiis ad hac officia invitentur, tum ne discendi gratia parentes illuc liberos destinent, ubi cum eruditionis florentis opinione perditam religionis famam conjuncta est ne abditum sub herba viridi serpentem venenato morsu experiantur, ac pro salute perniciem hauriant.*

LXXXVII
Diversa tamen Acatholici reformatio nem Cleri spectant, sibi magis utilem, & Principibus operatam. Vnde facilis persuasio.

Recte illa quidem ac sapienter Contarenius, quod ex harum legum violatione ista potissimum Ecclesiae clades manasset. Verum haec illa non erat emendatio, quam Acatholici requirerent: qui & civilem Judicii Spirensis, totamque Reipublicae imperium administrationem suo conformem ingenio, legibusque accommodam, hoc est, eversam, cupiebant, ne aut homines, aut leges essent, quae occupata per vim Ecclesiarum bona reposcerent, quae vim à Clero Religiosisque prohiberent. Quocirca, ex consensu populi Ecclesiae ministeria esse dividenda, civilem cum Ecclesiastica jurisdictionem sociandam asserunt; ut flagitiosi, qui pedum minus vererentur, gladium formidarent. Ad populi igitur Principes merito Episcoporum possessiones cum officio transferendas. Conjuges Ecclesiae ministris concedendas, ne meretricibus perditae adherescant, & traditi ad virtutem Duces, vulgus ad turpitudinem praecant. Indignam praeterea rerum sacrarum nundinationem à Simone primum Mago inventam, procul ab Ecclesia removendam. Cleri abundantis facultates in Christianos pauperes ex primo morum instituto, distribuendas. Puerilem aetatem fundamentis doctrinae Evangelicae imbuendam. Facinorosos ab Ecclesia communione propellendos, dum sanio rem mentem vitamque amplectantur. Magistratui ad vigilandum, ut corruptus Dei cultus ad meliorem institutionem perpurgetur; utque censoribus iudicibusque in eam rem delectis, Ministrorum Ecclesiae plebisque errores ac vitia castiganda tradantur. Verbo, hoc contendebant, ut Pontifice, Episcopo, Clero, ac Monachis sua possessione deturbatis, Lutherus cum novi Evangelii professoribus succederent, omnesque ea & possidere & credere tenerentur, quae Protestantium dominus ex Scriptura s. definire placuisset. Hac enim tuba jam dudum suis Principibus ad haereticum suadendam praecinerant; haec Fridericum Saxonem Alberto Moguntino Episcopatum Magdeburgicum invidentem primo inflammaverat. Haec reliquos Germaniae Proceres deceperat, cum tam laetae fidei, quae integros Episcopatus transcriberet, nemo invitus assentiretur, praesertim, ubi ex S. Scripturae suffragiis has praedictas admittere pietatis etiam officium censeretur.

LXXXVIII
An Ecclesiae summa administratio profanis male hominibus committitur, & propter quod unquam de libertate gentium Ecclesiae evorta sit?

Hac re ipsa nomine licet diverso, spectabantur; quando seculari Principum jure ac voluntate Concilia indici, Ecclesiaeque administrari, plebis vero arbitrio sacrorum ministros deligere, dicatas à Proavis templis opes in promiscuos usus traduci postulabant. Quae re Catholici nihil praeposterum injuriosumque magis excogitari posse contendebant. Ut enim ad profanos homines sacrorum principatus, ac cura summa transeat, quis hoc, vel solam rationem, vel fidem etiam secutus, probet? an non illa Petro à Christo olim in commissis ovibus clavibusque est tradita? quis Principum Regumque ad hoc munus, dignitatemque ab hoc Principe nostro institutus est? quoniam igitur titulo illi Scripturarum praecones hanc legem tuentur? Flagitia recte ab Ecclesiasticorum vita asserant proscribenda, sed flagitio graviore, quo totam funditus religionem subruerent. Meretricantis sese cleri osores speciosius, quam verius proficuntur: cum ex illa potissimum luxuriosorum sece Lutherianorum sectio primum nata, maximeque propagata fuerit. Ut nisi hi fuissent, illorum non esset haeresis.

forte

forte nec ad posteros diu traducenda, ubi nervus iste incontinentia succisus fuerit. Tantum illud à transfugis actum est, ut honesto matrimonij nomine sua flagitia obvelent, Certè nobilissimi hujus factionis Duces, atq; incentores, religionis orthodoxa, jurataque Deo castitatis proditores, desertoresque extiterunt. Adèd quos Ecclesia dissolutissimos habuit, carceribusque ac suppliciis dignos, hos præclara Novatorum religio in arce sapientia ac sanctitatis collocat. Expendantur mores Antesignani omnium Lutheri, quam castus, modestus, humilis, mansuetusque Dux ille, atque ad exemplum Christi compositus sit, quotidiana ejus vita, convivia, sermones, scripta testantur: tum quotquot ex ipsius schola prodire discipuli, in tam variis obscenasque sectas divulsi. Si Ecclesia Catholica dissolutos è clero sustinet, an ministris A catholicorum sancti sunt? Quis mortalis vita status sine exemplis noxiis etiam in supremis Principum aulis? an incircò evertenda imperia? Ita Catholici. Quocirca, cum illa Ecclesiasticarum legum emendatio, quam Protestantes urgebant, quamque spectarent Pontificii, immenso à se intervallo separata esset, cumque pars utraque hoc in primis ageret, ut suæ adversarios opinioni addiceret, propriâque in rebus credendis sententiâ deturbaret, certa, nec quicquam cedere alteri, prudentioribus omnis ille labor conciliandi frustra sumi videbatur. Ipse etiam Imperator magis, ut controversiam duceret, quæ nec absolvi penitus, nec tutò posset repudiari, ad alia atque alia intentus remedia fluctuanti animo circumferebatur, ratus conceptam mente pertinaciam, aut cunctatione emolliri; aut ferro denique, ceteris per Europam conciliatis Regibus, frangi posse.

Verum & Protestantibus non inutilis neque ingrata hæc mora erat, quâ suas hætenus vires magnopere sentiebant augefcere; magnarum, cum regionum tum etiam immunitatum accessione. Jam enim nuper præter urbes quàm multas, alii Principes, atque in iis Rex Daniæ ac Wirtembergicus Schmalcaldico se federi socios obstrinxerant, nihil reveriti Noribergicæ factionis obligationem cum unam sibi legem condidissent, quâ leges omnes dissolverent, Evangelicæ, ut ferebant, libertati adversarias. Id se demùm etiam obstinatâ contentione evicturos sperabant, ut nationali potius Germanorum concilio (quo sibi victoriam pollicebantur) quàm Europæ totius conventionem ac sententiâ religionis controversia defineretur. Quod licet Pontificii indignum esse contenderent, ut de Ecclesiæ totius ritibus legibusque una natio decerneret; ut Germania statueret, quid Galliæ, Italiæ, Hispaniæ, quid orbi universo credendum esset, exemplo nullis seculis cognito, inflexit tamen periculorum à Turca imminentium magnitudo Cæsarem, ut & metuendæ sibi, & in hostem necessariæ Protestantium potentia vel invitus concederet. Decreto igitur publico ita constitutum est. *Ut disceptatio omnis de fide, vel ad generale orbis totius, vel provinciale Germania Concilium deferretur. Si enim Pontifex obluetetur, intra annum ac semestre Imperij conventum sese denuntiaturum, daturumque operam, ut coram Legato Pontificio lis denique religionis decidatur. Interea Protestantes jubet conciliatis insistere, sacris Monasteriorum atque Ecclesiasticorum bonis avidas manus abstinere, non sollicitare ad defectionem Catholicos, Spirensis judicij æquitatem ferre.* Quibus cum minus acquiescerent adversarii, Cæsar mollioribus aliquantò legibus illos delinire privatim coactus est. Ut videlicet, alte-

LXXX

IX.

Inconci-
liatis de-
creto no-
vo con-
cedit
Cæsar
bona Ec-
clesiasti-
ca usque
ad futu-
rum con-
cilium.

rius ditionis homines ad suam religionem non traducere quidem, verum ultra transeuntes fas sit admittere, proventibus Ecclesiasticis utriusque religionis homines jam possessis fruantur. Lis omnis, de qua ambigatur, religionisne, an politica sit, decretum quoque Augustanum, præscriptionesque, imprimis Goslariensis, suspensa maneant, dum communi aliqua decisione solvantur.

LXXXX. Ita compositis utcunque animis conjuratam adversus Turcam opem promiserunt. Fidem tamen, adeo indulgenti Cæsaris decreto diu inviolatam non præstitere: siquidem haud multo post Otto Princeps Palatinus, ac deinde Fridericus septemvir, denique & Erici Brunsvicensium Ducis vidua uxor ad novum Evangelium, Melanchthonis præsertim operâ, sollicitata, cum subjecta gente orthodoxam religionem ejuravit. Austriacæ etiam ditionis homines clandestinis hæreticorum artibus subversi, à Ferdinando, supplicibus libellis, religionis libertatem, puramque Evangelii doctrinam postulabant, quamvis ad futuri Concilii sententiam remissi fuerint. Impetravit hisce etiam Comitibus Cæsar, ut Sectariorum Proceres à Galliæ Regis societate avelleret; tum, ut Guilielmus Cliviæ Princeps, ob occupatam recens Geldriam (quam Carolus sibi vendicabat) Gallicæ confœderationi junctus, nocens decerneretur, ac vulgato per Imperium interdicto sanciretur, ne quis Germanus Francorum stipendiis armisque militaret, quam Protestantium indignationem, severâ in hæreticos per Franciam animadversione Franciscus provocasse videbatur; recenti Germanorum exitio doctus, principiis malorum obsistendum esse.

